

A HIVATÁSSZERVEZET TÖRTÉNETE 1938—1939

AZ ELLENFORRADALMI RENDSZER UTOLSÓ NAGYOBBSZABÁSÚ KÍSÉRLETE A MUNKÁSOSZTÁLY MEGNYERÉSÉRE

A magyar uralkodó osztályoknak külső imperialista segítséggel sikerült a Tanácsköztársaságot megdönteniök. A munkás és más dolgozó rétegek közül kikerülő harcosok ezreinek legyilkolása, a Kommunisták Magyarországi Pártja elfogott vezetőinek „törvényes” kivégzése, tízezrek börtönbevetése, internálótáborba, vagy emigrációba való kényszerítése, a munkabérek leszorítására indított gyors tőkés-, földbirtokos-, kulák-támadás azonnal megmutatta a helyreállított tőkés rendszer igazi ábrázatát. Ennek következtében a magyar fasizmus képtelen volt számottevő támaszt teremteni a munkásosztály körében. Történtek ugyan kísérletek különböző jelszó alatt a magyar proletariátus eltántorítására az osztályharcos szakszervezetektől. Így különböző nacionalista munkásszervezetek létrehozásával fáradoztak — de eredménytelenül. Jelentősebb próbálkozás volt a „keresztény kurzus” idején a keresztényszocialista szervezetek megerősítése. Taglétszámuk, különösen az 1920-as évek elején jelentős volt. Az 1920-as évek végére azonban erőteljesen lecsökkent. Egyébként is a mozgalom értékéből sokat levont, hogy a tagság jelentős része kényszertagságot jelentett. A tagság nagyrésze az állami, községi vállalatok és intézmények belépésre kényszerített munkásaiból és alkalmazottaiból került ki. A munkásosztály öntudatos része — és ez jelentős tömeget jelentett — ragaszkodott szocialista szakszervezeteihez.

Az ellenforradalmi rendszer megerősítése érdekében a jobboldali szociáldemokrata vezetők fokozottabb igénybevétele elkerülhetetlen volt. Így jött létre a Bethlen—Peyer paktum. Ugyanakkor amikor engedték a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek legális tevékenységét, mindent elkövettek, hogy működését korlátozzák, akadályozzák, mert féltek a kommunisták befolyásának erősödésétől, s általában a szocialista munkásmozgalomtól, még ha az reformista vezetés alatt állt is.

Bethlen amikor hajlandónak mutatkozott, hogy ha korlátok között is, de biztosítsa a szociáldemokrácia helyét az ellenforradalmi rendszer keretén belül, ugyanakkor a fasiszta munkáskamarák megvalósításának tervével is foglalkozott. A munkásosztály ellenállása azonban erős volt. Végül is Bethlen álláspontja az volt, hogy a munkásságot nem kell bevonni a politikai életbe, ellenkezőleg, a munkásmozgalmat depolitizáltatni kell.¹

Az 1929—33-as válság alatt és után az uralkodókörökön belül megerősödött az az irányzat, amely a munkásosztály megnyerését tűzte céljául, s különböző jobb- és szélsőjobboldali „munkásmozgalmak” szervezésével igyekezett a munkásságot a rendszer aktív támaszává tenni. Ezek a kísérletek sem vezettek eredményre. Így járt a Gömbös által szervezett Nemzeti Munkaközpont. A keresztényszocialista szak-

¹ Bethlen, később 1937-ben, hosszú kormányzati tapasztalataira hivatkozva kifejtette: azzal nem érhetik el a szocialista mozgalom visszaszorítását, hogy konkurrens szervezeteket hoznak létre, és a leghelyesebb út a szakszervezetek depolitizálása. Országos Levéltár (a továbbiakban OL.) A képviselőház által kiküldött bizottságok jegyzőkönyvei. A belügyminisztérium költségvetésének tárgyalása. 1937. április 21.

szervezetek sem tudtak kilépni az egyhelyben topogásból, sőt sokhelyütt visszaestek.² A kormányon kívüli szélsőjobboldali, nemzetiszocialista mozgalmak is igyekeztek behatolni a munkásosztály soraiba. A munkásság alapvető törzséhez azonban nem tudtak hozzáférközni.

Az 1930-as évek végén az ellenforradalmi rendszer egy újabb nagyarányú kísérletet tett a munkásosztály megnyerésére, a kormányhoz közelálló munkásmozgalom kibontakozására és kiszélesítésére.

A rendszer azonban még most sem szánta rá magát, hogy a munkásosztály hagyományos szervezeteit frontális támadással megsemmisítse. A magyar munkásmozgalom elleni hadjáratnak az volt a sajátos jellemzője, hogy a szakszervezetek még fennállottak amikor már a fasiszta „munkásszervezetek” egész sora igyekezett a magyar munkást a faszizmus szolgálatába állítani. Míg Németországban a fasiszták hatalomra kerülése után azonnal, Olaszországban pedig nemsokára megsemmisítették a szakszervezeteket és utána építették ki a nagy fasiszta „munkásszervezeteket”, addig nálunk ez a két folyamat egyidejűleg történt. Nálunk a szakszervezeteket lépésről-lépésre szorították vissza, kényszerítették mind kisebb és kisebb térre és ezzel párhuzamosan egyre erőteljesebb iramban építették ki a fasiszta „munkásszervezeteket” és szövöttek terveket a munkáskamarák megvalósítására, a munkáskérdés végleges „rendezésére”.

A magyarországi szélsőjobboldali mozgalmaknak általában, s ezen belül a nemzetiszocialista mozgalmaknak kedvezett az 1938—39-es év. A szélsőjobboldali tömegmozgalmak fellendülése erre az időszakra esik. A munkásosztály megfertőzése is a szélsőjobboldali ideológiával ebben az időben a legnagyobb. Ennek számtalan külső és belső oka volt.

A szélsőjobboldali fellendülésben döntő szerepet játszott a fasiszta Németország előretörése, sikerei: az Anschluss, a müncheni egyezmény, majd Csehszlovákia teljes feldarabolása. Németország erőfölénye, befolyása Kelet- és Délkelet Európában megszilárdult, döntővé vált. E területeken lévő szélsőjobboldali mozgalmak Németország részéről jelentős politikai, ideológiai, sőt anyagi támogatásban is részesültek.

A magyar politikai életben is 1937 végétől általános jobbratolódás ment végbe. Ezt az Imrédy-kormány sem tudta, helyesebben nem akarta megakadályozni, sőt Imrédy is mind egyre jobban közeledett Németországhoz és részben átvette a német fasiszta módszereket is.

A legális szocialista munkásmozgalomnak is különösen nehéz volt a helyzete 1938—39-ben. „A szervezés munkája sokfelé akadályba ütközött” — írta a vasas szakszervezet jelentése.³ A munkásmozgalom fejlődését súlyosan hátráltatta, sőt bizonyos vonatkozásokban visszavetette a kialakult kül- és belpolitikai helyzet. A fasiszta Németország nemzetközi előretörése, az „országgyarapítások”, a felszított nacionalista hullám, a nyilasok erőteljes demagógiája, a győri program végrehajtása nyomán keletkező konjunktúra, a munkásság helyzetének bizonyos javulása és a kormány munkáellenes tevékenysége. Negatívan hatott a SZDP jobboldali vezetőségének a nacionalista hangulatkeltéssel versenyt futó politikája.

A hatóságok különösen vidéken mindent elkövettek, hogy lehetetlenné tegyék

² Szegedről is azt jelentették az SZDP központjába, hogy a keresztényszocialista szervezetek tönkrementek. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézete. (a továbbiakban PI.) SZDP titkárság Vidéki levelezés. Szeged.

³ A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetségének jelentése 1937—38 évekről. Bp. 1939. Sokszorosított. PI. Vsz. 1937/22.

a szocialista munkásmozgalmat.⁴ Ilyen volt a helyzet, amikor a munkáskamarák mielőbbi létrehozása érdekében, a szociáldemokrata szakszervezetek megsemmisítés céljából, de a nyilas mozgalom ellensúlyozására is, egy új szélsőjobboldali katolikus „munkásmozgalom”, a Hivatásszervezet nagyarányú szervezése indult meg. Ez az új „munkásmozgalom” helyileg Szegeden, 1919-es ellenforradalmi szervezkedés kiinduló pontjában keletkezett.

Az előzmények még az 1931-ben kiadott Quinagesimo Anno című pápai enciklika kiadása utáni időre nyúlnak vissza. Az enciklika igyekezett levonni a keresztényszocialista mozgalom kudarcainak tanulságait. A társadalom bajainak orvoslásaként a rendiséghez való visszatérést jelölte meg, s a korporációs rendszert az egyház irányításával kívánta megvalósítani. Tömegszervezetként megalakították az Actio Catholicát. Az Actio Catholica elnökségének ülése 1936 február 8-án határozatot hozott egyházközségi munkáscsoportok szervezéséről. A cél a munkásság világnézeti áttevétele, előkészítése a korporációs rendszerre.

A szervezést tehát felülről kezdeményezték. A szegedi mozgalom szervezése azonban nem „felülről”, hanem „alulról” indult. Siker esetén nyilvánvalóan az volt a cél, hogy a mozgalmat országos jellegűvé teszik, államilag elismerik, mint érdek-képviselőt, s erre támaszkodva valósítják meg a munkáskamarákat.⁵

Tehát egy olyan szélsőjobboldali, keresztény munkásmozgalom létrehozása volt a cél, amely ellensúlyozza a szociáldemokrata szakszervezeteket, de az uralkodó körök egy része számára nem szimpatikus nyilasmozgalmat is, és a rendszer egy erős oszlopává válhat. Az 1930-as évek második felében úgy látszott, hogy a kormányok érdekképviselői realizálódni fognak. A katolikus klérus azt akarta, hogy a munkáskamarák megszervezői, vezetői „a Quinagesimo Anno szellemében átnevelt munkásságból kerüljenek ki.”⁶ Ez az elgondolás többé-kevésbé fedte Darányi, de főleg Imrédy, majd Teleki miniszterelnök elképzelését is.

A kormánypárt égisze alatt szerveződő munkásmozgalom kudarca, majd a nyilas mozgalmak bizonyos sikerei indította nyilván a vezető köröket arra, hogy más módszerekkel és elképzelésekkel igyekezzenek a munkásságot a nemzeti „egység” számára megnyerni, a rendszer szilárd támaszává tenni.

Eddig sokfajta keresztény, nemzeti, nyilas, nemzetiszocialista mozgalom igyekezett a munkásság soraiba behatolni. Ha érték is el bizonyos eredményeket, legtöbbször ezt egymás rovására tették és tehették. A SZDP, a szakszervezetek alapvető tömegeit — s ebben igen jelentős szerepük volt a munkásmozgalomban tevé-

⁴ Az SZDP XXXII. pártgyűlés (1939. január 29.) vidéki küldöttei azt hangoztatták, hogy „vidéken a hatóságok terrorizálják a dolgozókat és minden eszközzel megakadályozzák a szociáldemokrata szervezkedést.” PI. Baloldali Összesítő 1939. február 3. A MÉMOSZ jelentése hangsúlyozta: „A Szövetség vidéki helyi csoportjai csak a legnagyobb önfeláldozások árán képesek megfelelni feladatuknak... Csoportok alakítása majdnem lehetetlen, a befizetőhelyek működéséig (20 tag alatt) áthághatatlan korlátokat emelnek, ha rólunk van szó. Bezzeg, a NMK és a különböző egyéb álmunkás szervezetek nemcsak, hogy nem találnak akadályra, hanem élvezik a hatalom támogatását és a hatóság kedvezését.” A Magyarországi Építőipari Munkások Országos Szövetségének jelentése 1938. évi június hó 1-től 1939. évi május hó 31-ig. PI. Ész. I. 1939/13. Linhardt Antal vidéki úttörőjéről szóló jelentései (PI. SZDP titkárság 1939.) számtalan példát hoznak fel, hogy a hatóságok, a rendőrség, a csendőrség a legkülönbözőbb módszerekkel igyekezett lehetetlenné tenni a szocialista munkásmozgalmat.

⁵ A SZDP szegedi Végrehajtó Bizottságának 1938. szeptember (15-i) jelentése írja: „Bizalmas értesülésünk van arról, hogy ez a szervezet van kiszemelve Bornemisza-részéről, hogy magyárrá, képezze annak a szervezetnek, amelyet ő elfogad és be akar vonni a kormányintézkedések végrehajtásába, és ellenőrzésébe.” PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged. A szegedi mozgalom története 1938. április 1. szeptember 15. (A) érzékeny + zavaró információkat tartalmaz. EM. JO

⁶ Katolikus Akció, 1936. március.

kenykedő kommunistáknak — nem tudták hitükben megingatni, a szervezetekből elhódítani.⁷

Most egy nagyobb szabású, átgondoltabb akció indult és „korszerű” módszerekkel akarták elérni ami az eddigi hagyományos keresztényszocialista módszerekkel nem sikerült. A mozgalom magát pártonkívülinek, a kormánytól függetlennek hirdette

A hivatásszervezeti mozgalom története még 1936-ba nyúlik vissza, ekkor került Szegedre P. Kerkai Jenő S. J. jezsuita pap, mint a szegedi Hittudományi Főiskola tanára. Szegedről szervezte meg az országos mozgalommá nőtt Agrárifjúsági Mozgalmat (KALOT) és ezzel párhuzamosan hozzáfogott a város iparos és kereskedő fiatalságának szervezéséhez, „világnézeti, hazafias, kulturális” alapokon.⁸

Kezdetben ezek a mozgalmak gazdasági érdekvédelemmel nem foglalkoztak, csak vallási és hitbuzgalmi tevékenységet folytattak és különböző szórakozási lehetőségek megteremtésével igyekeztek a fiatal munkásokat a katolikus legényegyletbe becsalogatni. Komoly érdekvédelmi szervezetek Szegeden is csak a szociáldemokrata szakszervezetek voltak, munkaviszály esetén a katolikus fiatalok is a szakszervezetekhez fordultak. „A munkások elsősorban kenyérből éltek és ezt a kenyeret egyedül ott túl a baloldalon védtek. A keresztény szocialisták és a Nemzeti Munkaközpont kiöregedett vagy glasszékesztűs stílusukkal érdekvédelmi téren meddőek voltak, és úgyszólván teljesen összeomlottak. Mikor az Iparos Ifjak Kongregációjának egyik gyűlésén ismételten elkeseredetten panaszkodott a munkásfiatalság vallási és hazafias érzésében történt megaláztatásáról, P. Kerkai, a Kongregáció vezetője ráütött az asztalra és azt mondta: »Majd megmutatjuk mi ezeknek, hogy ha kenyér megvédezésről van szó, mi akkor is kiállunk. Kiépítjük krisztusi és magyar alapon munkavédelmi szervezetünket, amely a mi eszméinket radikálisan és következetesen megvalósítja a gyakorlatban.«”

Miután a páter „önzetlen szociális jötevőktől kis anyagi megalapozottságot szerzett, valamint komoly szociális tudású és képzettségű, nagy szervezőerejű munkatársat talált Dr. Radnai Mikes személyében”, aki szegedi egyetemi mozgalmakban játszott vezető szerepet, 1937-ben az őszi hónapokban megindult az új szegedi „munkáserdekvédelmi” szervezet kiépítése. A szervezet mint a „legényegyleti szakmai alosztályokösszessége” kezdte meg működését és a Hivatásszervezet propaganda nevet vette fel.⁹

A szervezkedés megindulásakor alapelveként a következőket szögezték le:

1. A Hivatásszervezet tisztán gazdasági érdekvédelmi szervezet, pártpolitikával nem foglalkozik.

2. A Hivatásszervezet szelleme általános, keresztény és magyar. Tehát minden keresztény magyar, munkás, egyenjogú és egyenrangú tagja felekezeti és nemzeti hovatartozásának alávetve tekintet nélkül arra, hogy melyik vallásba tartozik.

Először a kisipari munkásság a kárpitosok, bádógosok, vásárosok, villanyszerelők, fodrászok körében folyt a szervezkedés. A szervezkedéssel párhuzamosan a munkásság megnyerése érdekében több bormozgalmat, sőt sztrájkokat is szerveztek. 1938

3. A Magyarországi 1937. december 8-ai számának 19. számánál meggyőzés a Szociáldemokrata Párttól, c. cikkében, hogy a munkásság a SZDP-t követi minden kísérlet ellenére, mely a vallásos, felekezeti vagy ún. nemzeti szervezetek felé igyekezik őket átszervezni.

4. A szegedi Hivatásszervezet három évtől összeállította Dr. Radnai Mikes (Nyomatvány) OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. csomó (A továbbiakban: A szegedi Hivatásszervezet három éve.)

nyarán hozzáfogtak a szegedi gyári munkásság erőteljes szervezéséhez is. Elsőnek a kefégyáriak csatlakoztak, majd a Szegedi Kenderfonógyár munkásságával az élen a textilipari munkásság.⁹

Az un. „zászlóbontó nagygyűlést” 1938. március 14-én tartották meg az Ipartestület nagytermében. Közel 4000 ember részvételével. A „munkásság” szónokain kívül felszólalt Glattfelder Gyula csanádi püspök és Bornemisza Géza iparügyi miniszter. Ezzel is mintegy demonstrálva, hogy a szervezkedés mögött elsősorban a katolikus egyház és a kormány áll.

„Óriási frontáttörés”-ként értékelték az 1938 november 6-i szegedi hivatásszervezeti őszi nagygyűlést, amelyen résztvettek a testvérszervezetek, a KALOT, a budapesti EMSZO és a Szociális Front.

A gyűlés előkészítése nagyarányú plakátaradattal kezdődött. Egy hét alatt kb. 10 000 plakátot ragasztottak ki, a letépettek helyére mindig újat helyeztek el. Emellett kisméretű röpcédulák ezreit szórták szét. Az iskolás gyermekek szintén felhívták szülőik figyelmét a gyűlésre. A „harcos atyák” személyesen is felkerestek egyes városrészeket és híveiket a gyűlésen való részvételre buzdították.¹⁰

Az emelvény előterében hatalmas vászontábla volt a következő felirattal: „Új szociális rendet.” Szabó István megnyitó szavai után P. Kerkai Jenő mondott beszédet, amelyben hangoztatta, hogy ennek „az új s egyben legnagyobb szociális népmozgalomnak feladata: küzdeni a munkauzsora ellen, a szociális Magyarorszáért.” Ezután felszólalt Mogorósi András textilmunkás, Antal Ilona textilmunkásnő, Füle Ernő a Szociális Front nevében. Ezután Vida István az EMSZO főtítkára következett, aki kijelentette: Az ígéretekben és a nyilatkozatokból elég volt, elkövetkezett a cselekvés ideje. Meg kell teremteni a munka alkotmányát. Majd kikelt a „zsidóság gazdasági diktatúrája” ellen. Végül kijelentette, hogy a mozgalom sem párthoz, sem kormányhoz nem tartozik.¹¹ P. Nagy Töhötöm S. J. azt hangoztatta, hogy nem foltozásra és flastromi ragasztásra van szükség. Vérig sértő az az álláspont, hogy 5–10%-os bérjavításért párnázott ajtók mögött könyörögniök kell a munkásoknak. Majd

⁹ A szegedi Hivatásszervezet három éve.

Az SZDP szegedi szervezetének titkára írta 1938. december 20-án kelt levelében, hogy Szegeden teljesen elvesztették a csatát a textiles szervezkedés terén. A szervezett textilmunkások már 100%-ig a Hivatásszervezetben vannak. Pl. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

¹⁰ Jelentés a Szegeden működő Hivatásszervezet 1938. évi november 6-i nagygyűléséről. Pl. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged. Ugyanez a jelentés arról írt, hogy kb. 3000 ember jelent meg ennek is legnagyobb része az un. kivezényeltekből, mint pl. a dohánygyáriakból, vasutasokból, levante ifjakból, egyetemistákból és diákokból állott. (A szegedi Hivatásszervezet szerint 15 ezren vettek részt a nagygyűlésen. Az Új Nemzedék 1938. november 8-i száma „Tízezer alföldi munkás seregszemléje Szegeden” cím alatt tudósított a gyűlésről.) A helyzetet sokkal sötétebben látta Stein Dávid a szegedi pártszervezet Ellenőrző Bizottságának elnöke, aki szintén jelentést írt a központnak a Hivatásszervezet november 6-i gyűléséről, amelyen ő személyesen is részt vett. „Állítom, hogy a szocialista szabad szakszervezeti mozgalom a világtörténelem folyamán még nem volt olyan nehéz helyzetben, mint most.”

¹¹ A „függetlenségüket” később is többször hangoztatták. Így többek között az Új Nemzedék 1938. november 23-i száma „Az EMSZO nem tartozik sem párthoz, sem miniszterhez” cím alatt a következő közleményt hozta: „Budapest és környéke EMSZO szervezetének mintegy 500 vezetője november 21-én este nagytanácsra gyűlt össze, hogy a EMSZO mozgalom körül támadt jó és rosszindulatú ferdtések kapcsán leszögezze álláspontját. A nagytanács a következő határozatot hozta:

Az elmúlt hetekben többször jelentek meg különböző újságokban téves beállítású cikkek az EMSZO mozgalommal kapcsolatban. Több politikai és társadalmi alakulatot igyekezett volna érdekkörébe vonni bennünket. Mi senkivel nem tárgyalva ma is változatlanul függetlenek vagyunk és nem vállalunk közösséget senki mással, mint eddigi fegyvertársainkkal, a KALOT-tal és a Hivatásszervezettel, amelyhez csatlakozik az SZKIE, a visszatért felvidéki magyar ifjúság hatalmas szervezete.” Az Új Nemzedék 1939. január 26-i száma is arról ír, hogy nem csatlakoznak sehová, az EMSZO, KALOT, Hivatásszervezet hármas egységben küzd a Magyar Célért.

kijelentette: Imrédy miniszterelnök csodás forradalomról beszélt. Ezt várjuk — mondta. Ma még hiszünk és bízunk a miniszterelnökben, mert jóakarót látunk benne, de, hogy holnap mi lesz az egyedül tőle függ.¹²

A gyűlésről memorandumot küldtek Imrédy miniszterelnöknek. Ebben a legkisebb munkabéreknek valamennyi iparágban, valamint a kereskedelembe való bevezetését sürgették, mégpedig országosan és egyszerre — az összes érdekeltek meghallgatása után. Emellett a 48 órás munkahét haladéktalan bevezetését, valamint külön ipari rendőrség felállítását a bért és munkaidőt szabályozó rendeletek ellenőrzésére. Sürgették a munkáskamarák mielőbbi felállítását, egyenlőre iparkamaránként az egész munkásság csatlakozásával és a legteljesebb autonómiával. Készséggel vállalja — hangoztatták — a szegedi munkásság, hogy a kamarai intézményt egyelőre próbaképpen csak a szegedi iparkamara területén valósítsák meg a Hivatásszervezet révén. Kérték a „nagy magyar szociális reformok” elindítását. A földreform egyik legszükségesebb nemzetközösségi feladatunk — írták — mert az ipari munkásság szociális helyzetét szabályozó rendeletek mindaddig veszélybe lesznek, amíg a falusi nyomorból menekülő nép szinte feltétel nélkül éhbéren kénytelen vállalni bármilyen munkát.¹³

A Hivatásszervezet november 6-i nagygyűlése nagy port vert fel politikai berkekben. A nagygyűléssel a fővárosi lapok is napokig foglalkoztak. Az új „munkás”-szervezkedés, főleg annak demagógiája és módszerei, aggodalommal töltötték el a polgári ellenzéket és a kormánypárt mérsékelt szárnyát is. A képviselőház november 12-i ülésén Rassay Károly szóváltotta a Hivatásszervezet szegedi gyűlését, s kifogásolta, hogy a gyűlésen a jelenlegi rendszert, mint „szociális mocsarat” emlegették, s ez ellen élesen tiltakozott.¹⁴ Hasonló hangnemben beszélt a kormánypárt november 15-i pártértekezletén Shvoy Kálmán szegedi országgyűlési képviselő,¹⁵ élesen támadva az EMSZO-t, a KALOT-ot és általában az egész katolikus alapon szervezett hivatásszervezeti mozgalmat.¹⁶

A Hivatásszervezet óriási propagandát és agitációt fejtett ki. Egy időben hangoztatott gazdasági- és politikai célkitűzéseket. Hirdették a rendi állam tökéletességét és dicsőségét. Fő jelszavuk: A szociális igazság kiküzdéséért megszervezni a munkásságot; a munkaadókkal egy táborban, az állam és egyház védelmé alá helyezkedve harcolni jogaikért. Jelszavaik: „Szociális igazság nélkül nincs hazafiság és a családvédelem üres fecsegés.” „Követeljük a magyar munkáskamarák felállítását

¹² Új Nemzedék 1938. november 8.

¹³ Új Nemzedék 1938. november 18.

¹⁴ Képviselőházi Napló XX. köt. 272. old. 1938. november 12. Rassay beszéde közben Peyer Károly közbeszólás formájában többször megjegyezte: „Szociális téren több van itt mint odaát”. (ti. Csehszlovákiában.)

¹⁵ Shvoy Kálmán egyébként Shvoy Lajos székesfehérvári megyés-püspöknek az édestestvére volt.

¹⁶ Magyarország 1938. november 18. A Magyarorságnak ez a száma arról írt, hogy Shvoy Kálmán beszédével kapcsolatban a szegedi gyűlés rendezőse a budapesti EMSZO központ pecsétjével ellátva nyilatkozatot küldött a Magyarországi szerkesztőségének, amelyet az újság le is közölt. A nyilatkozat a következő: „Az EMSZO, a KALOT és a szegedi munkásság hivatásszervezetének vezetősége nagy csodálkozással és megdöbbenéssel olvasta Shvoy Kálmán országgyűlési képviselőnek ama kritikáját, amelyet az 1938. november 6-án Szegeden 12. 000 munkás jelenlétében tartott nagygyűlésről a napilapok szerint tett. A bírálókat szerint a következőket mondotta:

„Mint szegedi képviselő én is jelen voltam ezen a gyűlésen és felháborodással hallgattam a beszédeket, amelyek során felfordulást ígértek és közölték, hogy várják a miniszterelnök úr által megígért csodás forradalmat és ha az nem köszönt be sürgősen, akkor ők maguk csinálnak olyan forradalmat, amelyet még nem látott a világ... Kérünk kell, hogy a miniszterelnök úr teremtsen rendet ebben a dzsungelben.”

A bírálót jogos felháborodással utasítják vissza.”

és az új társadalmi rendszert: a hivatásrendiség megvalósítását”. „Túrheterlen, hogy nálunk most is gyermekcipőbe járjon a szociális érzék és utószülött legyen a szociális tett!”, „A haza a legszentebb előttünk, de csupán a keresztény és nemzeti alaptól megélni nem lehet, hanem a kenyérből! A szerzetesek sem a zsolozsmából élnek!” „Aki becsületes munkát akar, fizessen becsületes bért. Aki becsületes bért akar, adjon becsületes munkát.”¹⁷ Ezek tehát szélsőjobboldali jelszavak, de a „hagyományos” magyar fasizmus szélsőséges jelszavai tanulva a német és olasz fasizmustól is. A Hivatásszervezet ideológiája, demagógiája visszanyúlik a keresztényszocializmushoz, s ezt felfrissítették a „modern” fasizmus ideológiájával.

Módszerei is hasonlóak a szélsőséges fasiszta mozgalmakéhoz. A vezetők nem riadtak vissza a „radikális” akciótól sem és bérmozgalmakat, sztrájkokat is szerveztek. 1938 és 1939 ősze között a Hivatásszervezet — kimutatásuk szerint — Szegeden 55 bérmozgalmat szervezett, további 22-t pedig részben. A bérmozgalmak közül több sztrájjal fejeződött be, s az esetek túlnyomó többségében bérjavítást értek el.¹⁸

A Hivatásszervezet tehát arra törekedett, hogy egy széles, átfogó mozgalmat teremtsen. A munkásság megnyerése érdekében mérsékelt keretek között még aktív érdekvédelemre is vállalkozott: eljárta a hatóságoknál és különböző társadalmi intézményeknél, bérminimumra, béremelére és kollektív szerződésre vonatkozó tárgyalásokat kezdeményez, nem az osztályharc, hanem a munkaadóval való megegyezés szellemében, bár olykor hajlandó a munkások bizalmának biztosítása érdekében a sztrájk szervezésére is — különösen ha az már ki is robbant.

Különösen előszeretettel léptek fel a zsidó tőkések ellen. Ügyesen kihasználták a zsidókérdést és rettegetben tartották a zsidó munkáltatókat. Módszerük a következőkből állt: egy meghatározott napon egy páter vezetésével 20—30 egyetemi hallgató megjelent a munkaadónál és bejelentették neki, hogy a munkások bérjavítási követeléssel fognak jönni, s amennyiben a munkaadó ezen követelések teljesítését megtagadná, úgy a munkaadó számára lesz hely az internálótáborban. A munkaadók természetesen megrémülve teljesítették a követeléseket. Az eredmény béremelés, amivel kitűnő propagandát csináltak maguknak. A munkások tekintélyes része zászlajuk alá csatlakozott. A szociáldemokrata szakszervezetek nehéz helyzetbe kerültek. Most eltekintve a hatóság üldözésétől nem tudtak és nem is akartak bekapcsolódni a Hivatásszervezet által vezetett bérmozgalmakba, de a szociáldemokrata munkásoknak azt sem tanácsolhatták, hogy sztrájktrörök legyenek. A szociáldemokrata szakszervezetek tagjainak nagy része is áttment a Hivatásszervezetbe.¹⁹

A Hivatásszervezet az első sztrájkot a kárpitos szakmában szervezte. „A kárpitos segédi kar 5 hónapi szervezőmunka után mind egy szálíg a Hivatásszervezetbe lépett és komoly helytállás után 20—90%-os béremelést kaptak 1938. május 5-től. Vitathatatlanul jogos béremelésüket csak 3 napos sztrájk után sikerült biztosítani. (A szociáldemokratáknak hónapokkal előtte egymás után két sztrájkjuk omlott össze.) Ezzel a kárpitos bérmozgalmal annak idején a pesti lapok is foglalkoztak: 1. mert a szegedi egyetemi és főiskolai hallgatóság (országos viszonylatban elsőnek) szimpátia megmozdulást szervezett a szegedi kárpitos segédi karon keresztül a szegedi munkásságért, és 2. mert a bérmozgalmat misehallgatással kezdték.”²⁰ A sztrájk

¹⁷ A szegedi Hivatásszervezet három éve.

¹⁸ A szegedi Hivatásszervezet három éve.

¹⁹ A SZDP szegedi titkárnak jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetésének. 1938. december 7. PI. SZDP titkárság. Vidékilevezetés Szeged; Jelentés a december 19-én megtett szegedi útról. PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

²⁰ A szegedi Hivatásszervezet három éve.

úgy indult, hogy a munkások a főtitkár vezetésével elmentek misét hallgatni és onnan vonultak a sztrájkantányára, hol Páter Kerkai emelt hangon jelentette ki, hogy ez a sztrájk jogos és indokolt.²¹

A Hivatásszervezet Szegeden ideiglenesen és a kezdeti időszakban vitathatatlannal jelentős sikereket ért el. Ezt az SZDP helyi vezetői is jelentéseikben elismerték.²² A „Szegedi Új Nemzedék” 1939 elején arról írt, hogy a Hivatásszervezetbe tömörült 8 000 szegedi munkás, Szeged összmunkásságának mintegy 90%-a.²³ Ami nyilván inkább vágy volt, mint valóság.

Mik voltak a mozgalom sikerének okai? Tagadhatatlanul szerepet játszott az SZDP országos és helyi vezetői egy részének opportunistája, a tömegek mozgósítását elvető politikája, s egyes helyi vezetők fogyatékoságai.²⁴

Lényegesebb szerepet játszott az állam, a helyi hatóságok, a katolikus egyház támogatása.

Imrédy miniszterelnöksége idején a „nemzetvezetés” fontossága miatt felmerült egy propaganda minisztérium felállításának szükségessége. Végül is nem szerveztek külön minisztériumot, hanem az 1938. július 11-én tartott minisztertanács Hóman Bálint előterjesztésére elhatározta, hogy a nemzetnevelési szerv kiépítését a miniszterelnökség keretében kezdik meg, s az új szerv, mint a miniszterelnökség V. osztálya (társadalompolitikai osztály) kezdte meg működését.²⁵ Az osztály egyik munkatársának munkaköre a következő volt: „A társadalmi együttműködést zavaró tények és jelenségek megfigyelése, erről szóló értesüléseknek rendszeres feldolgozása. A KALOT, EMSZO, Hivatásszervezet ügyei”.²⁶ Más ilyen jellegű beosztott nincs, akire valamilyen munkás vagy más szervezet ügyei tartoznának. S az a tény, hogy külön foglalkoztak a KALOT, EMSZO és Hivatásszervezet ügyeivel, azt bizonyítja, hogy ez a szervezet állt legközelebb a kormányhoz. Ezt igazolja az is, hogy az osztály különböző tervezeteket készített a miniszterelnök számára ezen szervezetek megerősítésére, befolyásának kiszélesítésére. Az olyan kormányintézkedések, mint az új sajtótörvény és a társadalmi egyesületek hatályosabb védelméről szóló rendelet is gátolta a szocialista mozgalmat. A helyi hatóságok is mindent elkövettek az SZDP és a szakszervezeti mozgalom visszaszorítására, megsemmisítésére. Szociáldemokrata gyűléseket nem engedélyeztek. A Hivatásszervezet demagógiájának ellensúlyozására 1938. július 19-re nyilvános szakmaközi nagygyűlést akartak tartani a munkások között. A rendőrség azonban nem engedélyezte azzal az indoklással, hogy a gyűlés nyilvános jellege túllépné a szakmai gyűlés megengedett kereteit. Az augusztus 27-i móravárosi pártvacsorán pedig a rendőrség egyszerűen nem engedélyezte a felszólalásokat.²⁷

²¹ A szegedi mozgalom története 1938. április 1 — szeptember 15. PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

²² „... a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai szőröstől-bőröstől átmennek a Hivatásszervezetekbe...” Jelentés a december 19-én megtett szegedi útról. PI; SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged. „A Hivatásszervezetekhez egymás után csatlakoztak az összes szakmák munkásai... A szegedi 11 szakma még 300 munkást sem ölel fel.” Jegyzőkönyv az 1938. december 27-én a szegedi szakmák vezetőivel tartott megbeszélésről. PI. SZDP titkárság, Vidéki levelezés. Szeged. Ezek a korabeli jelentések kétségkívül túloznak is. Éppen a Hivatásszervezetek kezdeti és gyors sikerétől megijedve a veszély nagyságát felnagyítják s ez tükröződik ezekben a korabeli jelentésekben.

²³ Szegedi Új Nemzedék 1939. január 22.

²⁴ „Lajer elvtársunk betegeskedésének ideje alatt a vezetőség egyes tagjai cezaromániába estek, mindenki főmufti akart lenni és egymást diszkreditálták, ahol csak lehetséges volt.” A SZDP szegedi titkárságának 1938. december 20-i levele Horváth Pálhoz (textilszakszervezet) PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

²⁵ OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1938. július 11., 27.

²⁶ OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 1. csomó.

²⁷ A szegedi mozgalom tört. 1938. ápr. 1—szept. 15. PI. SZDP. titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

Az SZDP szegedi titkára jelentette 1938. december 7-én: „A pártszervezeti élet megélénkítése, helyesebben kielégítő működése változatlanul súlyos feladat, amelynek azonban rajtunk kívül álló okai vannak. Ezidő szerint sem összehívásokról, sem pedig pártszervezeti vezetőségi üléseket hatósági engedély hiányában nem tarthatunk. Funkcionáriusaink egyénileg igyekeznek fenntartani a kapcsolatot tagjainkkal, ami természetesen nem lehet teljes mértékben eredményes.”²⁸

Ugyanakkor a Hivatásszervezet a város bármelyik területén bármikor tarthatott gyűléseket, szakmai gyűléseket, amelyeken a legdurvább rágalomokkal illethették az SZDP-t. A rendőrhatalom nem korlátozta gyűléseik számát.

A munkaadók nagy része, a hatóság, a klérus teljes támogatásban részesítette a Hivatásszervezetet. Azokat a munkásokat, akik önként nem voltak hajlandók a Hivatásszervezetbe belépni, erőszakos eszközökkel — a munkából való elbocsátás kilátásba helyezésével — kényszerítették, hogy vegyenek részt a szervezet munkájában.²⁹ A különböző városrészekben elhelyezett katolikus kultúrházak a Hivatásszervezet rendelkezésére álltak. Ezekben a kultúrházakban a fiatalság táncolhatott, szórakozhatott, műkedvelő előadásokat tarthatott, a havi tagsági díj csupán 20 fillér volt. A Hivatásszervezetbe belépőknek kezdetben tagsági díjat nem kellett fizetni, csak a belépési nyilatkozatot kellett aláírni, később heti 10 fillért fizettek a tagok, de ezt is „önkéntes hozzájárulásként”. A Hivatásszervezet szövetkezetet is létesített, ahol a munkások olcsóbban kapták az árukat. A szövetkezet kb. havi 40 ezer pengős költségvetéssel dolgozott.³⁰

Ezek a lehetőségek és kedvezmények a munkások, különösen a kevésbé öntudatos munkások nagy részét a Hivatásszervezethez való csatlakozásra csábították.

Előnyre szolgált a Hivatásszervezetnek az is, hogy volt helyi sajtója. A „Szegedi Új Nemzedék” ez a hírhedt uszító, fajvédő, klerikális lap rendelkezésükre állt.

A gátlástalan demagógia, a bérmozgalmak, sőt sztrájkok sikeres szervezése is segítette a mozgalom kiterjedését.

Igyekeztek megnyerni az SZDP és a szakszervezetek helyi vezetőit, aktivistáit is, nyilván abban a reményben, hogy azok a tagságot is magukkal viszik. Közülük nagyon sokan át is léptek a Hivatásszervezetekbe.³¹

1938 végén a Hivatásszervezet kilépett bölcsőjéből és megkezdte a szervezést Miskolcon és Debrecenben is.³²

Katolikus „munkásszervezkedés” ebben az időben a fővárosban is folyt, amely

²⁸ Jelentés a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

²⁹ Így erőszakolták be az Újszegedi Kendergyár munkásainak tekintélyes százalékát. Lásd; Fehér István: A szegedi munkásság harca a második világháború idején. Párttörténeti Közlemények. 1964. június 61. old.

³⁰ Jegyzőkönyv 1938. december 27-én a szegedi szakmák vezetőivel tartott megbeszélésről. PI. SZDP titkárság. Vidéki Levelezés Szeged. Ebben olvashatjuk még a következőket: „Eleinte az iparügyi minisztérium pénzelté őket, ma pontosan nem lehet tudni, de az egyházak és bizonyos hatóságok igen.”

³¹ „Jelenleg úgyszólván valamennyi szakma vezető pozíciót a mi renegáltjaink töltik be...” — írta a szegedi titkár. Az SZDP szegedi titkárságának levele Horváth Pálhoz PI. SZDP titkárság vidéki levelezés. Szeged. A Hivatásszervezet vezetői a titkárt is megkörnyékezték. „A szakmai vezetővel tartott megbeszélésen kívül még külön megbeszélésünk volt Földes titkárral... Bejelentette, hogy néhány nappal ezelőtt Nagy Balogh Péter a Hivatásszervezet egyik vezetője felhívta magához és felszólította, hogy lépjen át hozzájuk 300 Pengő kezdő fizetéssel, hagyja ott a szocialistákat és garantálja, hogy megfelelő vezető pozíciót biztosítanak neki. Ezt természetesen visszautasította, mire a páter megígérte, hogy akkor megkezdődik a harc és nyugodt lehet, hogy 2 hónapon belül lefogják... Már az utcán is volt inzultusban része.” Jegyzőkönyv az 1938. december 27-én a szegedi szakmák vezetőivel tartott megbeszélésről. PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

³² Jelentés a december 19-én megtett szegedi útról, PI. SZDP titkárság. Vidéki levelezés. Szeged.

a szegedinek testvérmozgalma volt. A mozgalom neve: Actio Catholica Egyházközségi Munkásszakosztály, röviden EMSZO. A szervezkedés 1936 tavaszán indult meg az érseki helynök kezdeményezésére, a mozgalom lelke itt is egy jezsuita szerzetes lett.³³

Pontosabban a két mozgalom egy időben indult, s az első időszakban a szervezésben, a módszerekben, az „elvekben” nem sok eltérést mutattak. Az EMSZO nagyobb arányú szervezése szintén 1938. közepe felé indult meg. A cél a munkásság világnézeti nevelése, előkészítése a korporációs rendszerre. Lapjuk 1938 elejétől az „Új Szociális Rend”, 1938 végétől az „Új Rend”.

Programjukat a következőkben határozták meg: „Hitvallásunk egész világos: teljes szociális reform kell. Az alkalmi segítgetések, munkabér és munkaidő szabályozások csődöt mondanak, mert nem hoznak komoly változást a munkásság életében. Hiába minden csatazaj, ha nincsen fórum ahol egyenrangú félként tárgyalhatnánk minden munkaadóval.

A holnap feladata: új alkotmányt adni a gazdasági életnek, kiépíteni a demokratikus gazdasági rendiséget, amelynek igazi népképviselőiben a munka uralkodik. Ehhez hatalmi erő szükséges! Amíg pedig a holnap rendszere jön, addig meg kell lennie a pillanatnyi érdekvédelemnek. Közel 50 éve a szakszervezet végzi ezt a feladatot változó szerencsével.

Szakszervezet, mint a munkásság érdekvédelmi alakulata sokat veszített az eleinte képzelt jelentőségéből. Sokszor nem bizonyult hatékonynak. Szegedi testvérmozgalmunk városi hivatásszervezetei nem mások, mint krisztusi és hazafias szellemű vaserejű szakszervezetek...

Merre visz az út? A hivatásrendiség irányába! Követelésük szerint: állíttassanak fel intézményesen minden munkáscsatlakozási és arányos teherviselési kötelezettségével a munkásság testületei is az Ipartestületek, Iparkamarák keretein belül, a munkaadók testületeivel párhuzamosan. Vagyis az a jog és kötelesség, ami a munkaadókra vonatkozik az Ipartestületek és Iparkamarák körül legyen kiterjesztve a munkásságra is, hogy neki is meg legyen a hivatalos és intézményes érdekvédelmi szerve.

Egyszerűen így hangzik a célkitűzés. Nem megoldás csak apró lépés előre!! De komoly lépés! Az ügyet mi sem vesszük le a napirendről, hanem figyelemmel kísérjük. Magunk pedig készülünk, hogy belőlünk váljanak ki minden körülmények között a munkásság keresztény önvédelmének, szakmai szervezeteinek igazi, friss és odavaló vezetői.”³⁴

Jelszavuk: Harc a nemzeti, szociális és keresztény Magyarországért! Törekvéseik rugója és célja: Nagymagyarország és a „galíciaiak”, a zsidóság hatalmának megtörése.³⁵

Üdvözlük az első zsidótörvény-javaslatot, követelik, hogy a kormány diktáljon nagyobb tempót a szociális törvényeknek, mielőbb építse ki a munkáskamarákat és számolja fel a „magyarsággal és kereszténységgel szöges ellentétben álló nemzetközi és materialista mozgalmakat.”³⁶

Jellemző volt, hogy mindazok a kormánytervek, amelyek részint a parlamentben, részint pedig a kormánypárt nyilvános gyűlésein Imréd és Bornemisza szájából elhangzottak: hivatásrendi társadalom, munkáskamara, a munkásság szabadideji szó-

³³ Tiry László: EMSZO és KALOT. Magyar Szemle 1938. október.

³⁴ Új úton a munkásharc! Új Szociális Rend 1938. április.

³⁵ Közi—Horváth József: Harc a nemzeti, szociális és keresztény Magyarországért! Új Szociális Rend 1938. május.

³⁶ Új Szociális Rend 1938. május.

rakozása, a sztrájkjog rendezése, a szocialista szakszervezetek betiltása, stb., először a Hivatásszervezet, az EMSZO nyilvános gyűlésein „munkásszájából” hangzottak el követelésként. Ezzel a kormány, mintegy hivatkozhatott arra, hogy azok a törvényalkotások, és készülő törvényjavaslatok, amelyek a munkásság a szocialista szervezetek ellen irányultak alulról, a munkásság részéről elhangzott követelésekre jönnek létre.

1938 közepéig az EMSZO-nak csak Budapesten és környékén voltak szervezetei. Arról írtak, hogy szervezeteik száma 1936 áprilisában 10, 1937. áprilisában 30, és 1938 áprilisában 53. A következő lépésként az „országshódítás”-t tűzték ki. Ennek lett volna első nagyobb lépése az 1938. május 15-én a Tattersallban tartott EMSZO nagygyűlés, amelyen „25 ezer helyett, majd 30 ezer munkás sorakozott fel.”³⁷

Az EMSZO elsősorban abban különbözött a szegedi Hivatásszervezettől, hogy ez egyházkerületileg szervezkedett, s nem szakmánként, s nem „gazdasági” szervezkedés volt. A szegedi sikereket látva az EMSZO is elhatározta: „Mozgalmunk következő lépése a gazdasági szervezkedés lesz. Mi is rálépünk a hivatásszervezkedés útjára és győzni fogunk.”³⁸

A nagyobb arányú propaganda és szervezkedés 1938 őszén indult meg. Az EMSZO október 23-án a Pesti Vigadóban rendezett gyűlést. November 6-án pedig mint láttuk a szegedi Hivatásszervezettel tartott a KALOT és EMSZO közös megmozdulást. November 6-án Csepelen volt EMSZO gyűlés, itt a szervezet november 27-én formailag is megalakult. November 20-án Újpesten és Pestimréen volt gyűlés. Pestlőrincen a november 23-ra tervezett gyűlést a rendőrhatalóság betiltotta. A miskolci „keresztény ifjúsági front” november 27-én rendezett gyűlést. „Kiállításaink Budapesten, Szegeden, Miskolcon, Székesfehérváron és a főváros környékén robbanó erővel hatottak. Az elmúlt 8 hét alatt többet írtak és viatkoztak rólunk Magyarországon, mint az egész múltunk alatt összevéve. Máról-holnapra feltört egy új mozgalom, a Magyar Cél szervezett tábor: EMSZO, KALOT és Hivatásszervezet.”³⁹ 1939 elején az EMSZO a KALOT és a Hivatásszervezet „Magyar Cél” címen megjelentette közös programját.

Ez az új katolikus munkásszervezkedés egyes helyeken, elsősorban Szegeden ért el eredményeket. Imrédynek 1938 őszén, 1939 elején voltak olyan tervei, hogy az általa létrehozandó Magyar Frontba majd a Magyar Élet Mozgalomba annak alakjaként az 1938-as Kör mellett az EMSZO-t a KALOT-ot és a Hivatásszervezeteket is bevonja.⁴⁰ Tehát az általa elképzelt fasiszta tömegmozgalomnak a kispolgárság

³⁷ Új Szociális Rend 1938. május, június.

³⁸ Új Szociális Rend 1938. szeptember.

³⁹ Új Rend 1938. december. Az Új Szociális Rend-et októberi számában közölt „Totális állam — csodaszer” című „az ország külpolitikai érdekeit veszélyeztető” közleménye miatt 3 hónapra betiltották, amely februárban járt le, de közben elveszett a lapengedély is, amelyet újra meg kellett kérvenyezni, s 1939. március 31-én kapták kézhez a lapengedélyt. Az Új Rend első száma 1939. április 5-én jelent meg. A decemberi Új Rend mint az EMSZO hivatalos röpirata látott napvilágot, amelyből csak ez az egy szám jelent meg.

⁴⁰ Magyarság 1938. november 8. Az Új Szociális Rend 1938. októberi száma írta „Őszinte szó vitéz Imrédy Bélához” c. cikkében: „Alig 2 hete az egyik déli lap hasábjain magyarázat jelent meg. Eszerint azok között a friss magyar erők között, amelyeket a miniszterelnök úr a magyar életbe bekapcsolni kívánt, ott volt az EMSZO mozgalom neve is. Mi azóta hallgatunk. Arról szó sem lehet, hogy mi bárhová is elszegődjünk, de közösen vallott célok valóra váltásában kezünket nyújtjuk... Miniszterelnök Úr döntsön és egyedül a dolgozó népre építsen.” A Magyarság 1938. november 9-i száma arról tudósított, hogy a KALOT és EMSZO megtagadta a Magyar Fronttal való együttműködést. A Pesti Hírlap 1939. január 12-i száma szerint Imrédy miniszterelnök fogadta Dr. Csik József képviselőt, Székely János, Szabó József és Movik Zsigmond keresztényszocialista szakszervezeti vezetőket és tájékoztatta őket a munkásság szerepéről a MÉM keretében. A küldöttség megleléssel vette tudomásul a miniszterelnök célkitűzéseit, amelyekkel a munkásszervezmek keresztény és nemzeti alapra kívánja helyezni, s felajánlotta a munkásság közreműködését.

mellett a „katolikus munkásmozgalom” lett volna a munkásbázisa. Ennek érdekében szép szölamokat is hangoztattak a munkásság felé. Imrédy az ónodi kerületben tartott „nagy programbeszédében” kijelentette: „Az ipari munkásság kérdése a nyugati államokban egyike a legfontosabbnak, de nálunk is, akik már félig—meddig ipari ország kezdünk lenni, mind fontosabb ez a probléma. Különös gondot kell fordítani az ipari munkásság életére, életfeltételeire, különösen arra, hogy az ipari munkásság a nemzet életében elfoglalja az a szerepet, amelyre méltán hivatva van. Sajnos sokáig nem foglalkoztunk az ipari munkásság kérdéseivel és ezért került a munkásság vezetése nem odavaló kezekbe... Meg vagyok róla győződve, és számos jelét látom annak, hogy az ipari munkásság tudatára ébred annak, ott is ahol ennek még nem volt tudatában, hogy elérkezett a nemzet életébe való szerves bekapcsolódásának az ideje. Meg vagyok győződve róla, hogy a legrövidebb időn belül ott fogjuk látni velünk egy táborban az egész ipari munkásságot.”⁴¹

Teleki Pál miniszterelnöksége alatt is tovább folytatta a munkásság soraiba való behatolást a szegedi Hivatásszervezet és a Budapestten tevékenykedő EMSZO. Mint később látni fogjuk a Teleki-kormány is sokat foglalkozott ezzel a szélsőjobb-
oldali, de nyilasellenes „munkásszervezkedés” támogatásával, megerősödésével. Teleki egyik választási gyűlésen kijelentette: „A munkásságot fel kell szabadítani a szervezeti terror alól és átvezetni a keresztény magyar társadalomba.”⁴² Ebbe a koncepcióba jól beillett a Hivatásszervezet tevékenysége.

A munkásság megnyerése érdekében a szegedi Hivatásszervezet azt is elhatározta, hogy a „szegedi munkásság nemzeti érzésének és nemzetihez tartozásának” bizonyítására a „nemzeti munka ünnepévé” avatja május elsejét. A „munkásság” kérésére 1939. május 1-én P. Nagy Tőhötöm csendes misét mutatott be a Fogadalmi templomban, amelyen megjelent a főispán és a polgármester is. A mise után az újszegedi ligetben folyt le a majális. S utána megint tovább folyt a „kemény és háládatlan érdekvédelmi tevékenység.” 1939 nyarán P. Kerkai és P. Nagy miután a „nekiindítás hatalmas és emberfeletti munkáját elvégezték” átadták a vezetést a civil vezetőknek. A mozgalomban tisztiséget nem vállaltak.⁴³ Nyilván ezzel is vonzóbbá akarták tenni a szervezetet a munkásság előtt.

A szegedi sikereken felbuzdulva az EMSZO is úgy látta, szükség van arra, hogy a „megkezdett úton tovább haladjon.” Még 1938 utolsó hónapjaiban elhatározták, hogy a világnézeti és agitációs kultúrunka mellett kiépítik az érdekvédelmet is. „Ez a feladat a dolgozó nép kiszolgáltatott helyzetéből, a munkás-sorsból önként következik... Csak egy átütő kikezdés van az országban: a Szegedi Munkásság Hivatásszervezete. Krisztusi és magyar alapon alig 2 esztendő alatt 27 béremeléssel közel félmillió pengő bértöbbletet vívott ki e bérmozgalom a szegedi munkásságnak. Ez a friss lendület és bátor vállalkozó szellem hozott bennünket össze már régebben... Tehát döntöttünk! Budapestten, de országosan is ezt a vágányt kell követnünk.”⁴⁴

Megalakították a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetét, amelyet a belügyminiszter 1939. május 20-án 106. 285/1939/VII. szám alatt hagyott jóvá.⁴⁵ Má-

⁴¹ Függetlenség 1938. december 31. Jaross Andor tárcanélküli miniszter Imrédy egyik legbensőségesebb híve egyik beszédében mondotta: „Beteg az a társadalom, amely saját munkásosztálya érdekeinek tekintetbevétel nélkül gondol politikát csinálni. A magyar munkásság óriási tömege értékes rétege a magyar társadalomnak, s biztosítani kell számára nemcsak a kenyeret, hanem azon túl a teljes társadalmi megbecsülést. De ezen felül be kell juttatni a magyar munkást minden-
hová, ahol a magyar sors intézéséről szó lehet.” Függetlenség 1938. december 6.

⁴² Magyar Nemzet 1939. május 12.

⁴³ A szegedi Hivatásszervezet három éve.

⁴⁴ Elindult a Hivatásszervezet! Új Rend 1939. április 5.

⁴⁵ Új Rend 1939. június 5. Az alapszabály jóváhagyásával kapcsolatban a miniszterelnökség

jus 1-én alakult meg a Hivatásszervezetek Országos Központja. Három ágazattal, illetve főtítkársággal működött: ipari- kereskedelmi, agrár, valamint értelmiségi dolgozók főtítkársága. Az EMSZO és az MDOHSZ két külön szervezet volt. Az EMSZO vallási- kulturális, a MDOHSZ pedig érdekképviselői. Az EMSZO lapja fel is hívta tagjait, hogy lépjenek be a Hivatásszervezetbe, amely a keresztény munkások gazdasági érdekeit képviseli.⁴⁶

A MDOHSZ létrehozásának előzményei még az 1938-as évre nyúlnak vissza, az Imrédy-kormány időszakára. 1938. december 31-én Varga László jezsuita páter felkereste Mihalovics Zsigmondot, az Actio Catholica igazgatóját, hogy hivatalosan is bejelentse neki a hivatásrendi mozgalom megindítását. Közölte továbbá, hogy akciójukat Esztergom már jóváhagyta, és a belügyminisztériumban is folyamatban van az alapszabály engedélyezése. A kezdeményezők elképzelése szerint a MDOHSZ nem állana nyíltan egyházi irányítás alatt, nem öltene kizárólagosan katolikus jelleget, hanem az EMSZO-ban és egyéb katolikus szervezetekben kitermelt világi vezető gárda állana az élen, és a protestáns munkások beszerzését is feladatául tűzné ki.⁴⁷ A miniszterelnökség társadalompolitikai osztályának egyik, Kovrig Béla által készített, s 1939. február 25-én kelt Teleki miniszterelnökhöz terjesztett frása⁴⁸ elmondja, hogy 1938-ban az EMSZO és a KALOT értékes szervező munkát fejtett ki a kisemberek, különösen a katolikus munkástömegek szervezése terén. A Felvidék déli részének Magyarországhoz való csatolása után működésükbe bekapcsolódott a SZKIE (Szlovákia katolikus ifjúsági egyesülete). Ezeknek az egyesületeknek a vezetőségei arra a meggyőződésre jutottak, hogy ezen szervezetek nem alkalmasak arra, hogy vezetésük alatt tagjaik politikai, társadalmi és érdekvédelmi tevékenységet fejtsenek ki, minthogy a szervezetek az Actio Catholica tagjai, szervesen hozzásimulnak az egyházközösséghez; a KALOT pedig papi irányítás alatt működik. Ezért ezen egyesületek papi vezetőinek kezdeményezésére az a terv alakult ki, hogy ugyanazok a tömegek, amelyek hitbuzgalmi és valláserköltői életüket az EMSZO-val, a KALOT-tal és a SZKIE-vel kapcsolatban élik, politikai és érdekvédelmi tevékenységüket más, de mindenképpen az egységes megnyilatkozást biztosító közös szervezetben folytassák. Ez az elgondolás vezetett a Dolgozó Magyarok Szövetségének (DOM) kialakításához. „Ennek az a feladata lenne, hogy tömegerejével sürgesse a keresztény társadalomszemléletnek megfelelő társadalomszervezést az osztályharcos szervezeti formák helyében Hivatásszervezetek kialakulását és a szélsőséges irányzatok törekvései helyett a magyarság hagyományos életformáinak megőrzését.” Imrédy biztosította az EMSZO, a KALOT és a SZKIE vezetőit arról, hogy teljes erejével támogatja ezt a szervezkedést. Elképzelése az volt, hogy a DOM kispolgári és munkásszervezete, érdekvédelmi és érdekszolgálati alakulata lenne a Magyar Élet Mozgalomnak, amelynek gyakorlati politikai feladata az lenne, hogy megküzdjön a szociáldemokráciával és magához rántsa azokat a keresztény munkás tömegeket, amelyek

társadalompolitikai osztálya megjegyezte, hogy nemrég hagyták jóvá a Magyar Munkások Nemzeti Szövetsége alapszabályait (a belügyminiszter 1939. március 23-án hagyta jóvá.), amelyet a Keresztény Nemzeti Liga pártfogolt és a miniszterelnökség is véleményezett és most sürgeti az Ipari Munkások Egyesülete alapszabályainak láttamozását, amelyet a miniszterelnökség ugyancsak véleményezett, úgy, hogy a megalakítandó Hivatásszervezettel együtt három új munkásszervezet létesülne. A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetének alapszabály tervezetére észrevételek. OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs.

⁴⁶ Új Rend 1939: július 5.

⁴⁷ Sipos Péter: Harc a szakszervezetekért a harmincas évek második felében. Tanulmányok a magyarországi szakszervezeti mozgalom történetéről. Táncsics Könyvkiadó. Bp. 1969. 377. l.

⁴⁸ A m. kir. miniszterelnökség V. osztályának sürgős akciói. OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 1. cs.

ilyen komoly társadalmi öntevékenységek hiányában a szociáldemokrata szakszervezetek bomlása esetén átcsapódnék a nyílas mozgalomhoz. Imrédy figyelembe vette azt is, hogy Hivatásszervezetek törvényes alapon való létesítése esetén erős választási küzdelmek indulnának meg a Hivatásszervezetek autonómiájának megválasztásakor, amelyre tekintettel már most elő kell készíteni olyan erőteljes tömegmozgalmakat, amelyek felvehetik a küzdelmet a szocialista és nyílas irányzatokkal. Az utolsó kormányválság idejére esett a DOM alapszabályának és állami szubvenciójának megbeszélése, ezért Imrédy közölte, hogy nem tartaná helyesnek utódját különösen a szubvenció kérdésében kész helyzet elé állítani, ezért tájékoztatja ezekről a kérdésekről az új miniszterelnököt. Kovrig kéri Teleki miniszterelnököt, hatalmazza fel, hogy minden hivatalos fórumon reá való hivatkozással szorgalmazhassa az alapszabályok jóváhagyását és a jóváhagyás után a rendelkezési alapról erre a célra megfelelő anyagi erőt bocsásson rendelkezésére. Szerinte ez a szükséges megfelelő anyagi erő a meginduláshoz 5000 pengő, később pedig havonta 2000 pengő támogatás.

Teleki választását közvetlenül nem ismerjük, de az a tény, hogy az alapszabályokat már mint a MDOHSZ alapszabályait jóváhagyták, és újabb terv született a miniszterelnökség társadalompolitikai osztályán a Hivatásszervezet, az EMSZO és a KALOT támogatásáról azt mutatja, hogy Teleki helyeselte ezeket az elképzeléseket. Az említett tervezet⁴⁹ rámutatott, hogy mindhárom egyesület vezetőségével egy héten keresztül naponta megtárgyalta a szervezetek helyzetét, lehetőségeit, kifejlődésének feltételeit. Szerinte kétségtelenül az eddig élvezett állami támogatással és az alapszabályokban biztosított jogi alapon ezek a szervezetek sokkal nagyobb és gyorsabb fejlődésével számolhatnak, mint amivel a szociáldemokraták szervezésénél volt tapasztalható, nem is szólva a keresztény szocialisták szervezeteinek „lassú és sokszor gyökértelen fejlődéséről.” A szociáldemokraták azonban — mutatott rá — hazánkban 50 esztendő alatt fejlődtek számottevő tényezővé és a keresztényszocialisták mögött is már 30 esztendő múlt van. Ha azt akarják, hogy a keresztény szellemű nemzeti szervezetek a szociáldemokratáknál és a keresztényszocialistáknál nemcsak gyorsabban, átfogóbb társadalmi befolyással fejlődjenek, hanem hónapokon belül olyan szervezetekké is izmosodjanak, amelynek szellemén megtörik minden „kártékony befolyás” és amely alkalmas arra, hogy a területi és nem területi önkormányzati (nyilván a hivatásrendi kamarai testületekről van szó) választások során közreműködésük eredményeként nemzeti szempontból előnyös legyen az önkormányzatok összetétele, akkor gyorsabb fejlődést kell sürgetni.⁵⁰

A „Jelentés” szerint ennek a gyorsabb ütemű fejlődésnek előfeltételei: mindezekelőtt az EMSZO és a KALOT tagjainak túlnyomó nagy része minél gyorsabban tagjává váljék a Hivatásszervezetnek, s a tagok állandó érdekvédelmével és érdekszolgálatával is igazolják, hogy érdemes a Hivatásszervezetbe belépni. A taggyűjtésnek, és tagdíjfizetésnek ez a szervezeti megalapozása egyik fontos feltétele a szervezetek gyors fejlődésének. Az egész szervezkedés értéke azonban attól függ — húzta alá, — hogy fenn lehet-e tartani azt a szellemet, amelyből ezek a szervezetek sarjadtak, lehet-e ezen szervezeteket irányító önkormányzat és vezető munkakörök számára „mélységesen keresztény szellemű, az ország szabadságáért rajongó, a keresztény szociálistpolitikában járatos” utánpótlást nevelni, mert csak ebben az esetben lehet biztosítani a szervezet egészséges irányú fejlődését és azt, hogy egyik-másik

⁴⁹ Jelentés: A Hivatásszervezet, az EMSZO és a KALOT támogatásáról. OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs. Dátum és aláírás nélküli gépirásos másolat. Már az alapszabályok jóváhagyása után készült, valószínűleg szintén Kovrigtól származik.

⁵⁰ Ez azt mutatja, hogy ekkor az elképzelés az lehetett, hogy a hivatásrendeknél, a munkáskamaráknál az „önkormányzatot” valamilyen formában meg kívánták hagyni.

tagszervezetük nem fog éppen arra a vágányra átsiklani, amely az alapcélkitűzéssel homlokegyenest ellenkező irányba vezet. Ezért növelni kell az EMSZO szemináriumok és agitátorképzők számát, és biztosítani kell azt, hogy ezeknek jól kiválogatott vidéki hallgatói néhány héten keresztül szinte ingyen részesüljenek a szellemi kiképzésben. Rámutatott a „Jelentés”, hogy mivel az EMSZO az egyház szervezetéhez simuló intézmény, és elsősorban az egyház feladatait és érdekeit hivatott szolgálni, s ezért is elsősorban az egyház feladata annak fenntartása. Éppen ezért az állam — jóllehet az EMSZO „szellemi fejlesztése és terjesztése a nemzeti közszellem nemesítésén keresztül az állam eszmét is szolgálja” — legfeljebb fele annyi támogatást nyújtson az EMSZO-nak, mint amennyit ez az egyháztól élvez, de semmi esetre sem többet, mint amennyit az EMSZO a nemzetnevelési szemináriumra fordít. (Legfeljebb havi kb. 1000 Pengőt.)

Ezután elmondotta, hogy Varga Lászlóval és Freesz Józseffel megbeszélte a fenti elgondolást és közösen elkészítették e szervezetek összes illetékes tényezőinek konzultációja után azt a számvetést, amelyből a következő anyagi támogatás megítélésük szerint alkalmas arra, hogy „egy fél esztendő alatt a szervezetek teherbíróképes oszlopai legyenek magyar életünknek.”

Egy éves költségvetést készítettek el, amelyet felerészben az állami támogatás fedezne. Már ebben az első évben is a kiadások felét a tagdíjbevételemből kell fedezni, a rákövetkező esztendőben legfeljebb a költségek egynegyede fedezendő állami támogatással, majd minden állami támogatás nélkül működjék.

A költségelőirányzat félévre szól, mert az ügyviteli költségek másik felét (másik félévi összeget) a tagdíjbevételekből kell fedezni. Tehát az induláskor az első félév teljes összegét az állam fedezné.

A támogatásra tervezett összeg jelentős volt: 140.960 pengő. Ezt a következő részletezésben kívánták felhasználni:

A Hivatásszervezet a 16 iparosodott vidéken állítana fel titkárságot, s ez összesen 59.040 pengő támogatást kapna.

A Hivatásszervezet agrár-tagozatának a mezőgazdasági kamarák székhelyén tervezett szervezetei 18.390 Pengőt.

Az EMSZO tanfolyamainak finanszírozására félévre összesen 6 000 Pengőt szántak.

A Hivatásszervezet számára munkásotthonokat is kell biztosítani. Nagy-Budapest munkástömegeinek „gyors megfogása” csak akkor lehetséges, ha a Hivatásszervezet központján kívül a munkásnegyedekben vannak olyan munkásotthonok, ahová taggyűjtés, szervezés és nevelés céljára a munka után a kis embereket össze lehet vonni. Ezek 2—3 szobából álló külteleki munkás-kaszinók lennének. A szociáldemokraták is számos ilyen összejöveteli hellyel rendelkeznek. Budapesten 10 és a Budapest-környéki munkásvárosokban egy-egy munkásotthont kell biztosítani. Vezetője egy titkár lenne, az EMSZO által nevelt hivatásszervezeti alkalmazott, azzal a feladattal, hogy „szellemileg befolyásolja az ott megforduló munkásokat és vitatkozásait irányítja.” A munkásotthonok felállításával kapcsolatos bérleti költség-támogatás összesen 37 050 Pengő.

Kell biztosítani egy Hivatásszervezeti Értesítőt, mint hetilapot. A Hivatásszervezet mint tömegmozgalom nem nélkülözhet egy ilyen hetilapot, miként a szociáldemokraták nem nélkülözhatték a Szakszervezeti Értesítőt. (A Szakszervezeti Értesítőt 1939. január 1-el betiltották.) Ha a mozgalom egészséges, ilyen lap 3 hónap után a szervezet erejére támaszkodva el kell tartsa önmagát, ezért a megindulással járó költségeken felül csak 3 havi költséggel számolnak, amely összeg 20.480 Pengő.

Tehát meglehetősen részletes, mindenre kiterjedő pénzügyi és ezen túl politikai

tervet készítettek. Hogy ebből mi valósult meg, ezek a szervezetek milyen összegű tényleges támogatásban részesültek arra adataink nincsenek. (Pl. A tervezett hetilap nem jelent meg.) Egyébként 1939. szeptember 1. a második világháború indulása új helyzetet teremtett.

A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetének vezetőségi tagjai voltak: P. Varga László S. J., Freesz József érseki titkár, Meggyesi Sándor igazgató-tanító, Vida István jogszigorló. Az EMSZO vezetőségi tagjai: Freesz József érseki titkár, Kovács Ferenc, Vida István jogszigorló, Radzik János műszerész, mind budapesti lakosok.⁵¹ Tehát ketten, mind a Hivatásszervezetnek, mind az EMSZO-nak egyaránt vezetőségi tagjai voltak. Ezen „munkásszervezetek” vezetői papok, jogszigorló, tanító. Radzik János műszerészről nem derül ki, hogy alkalmazott-e vagy önálló.

A Hivatásszervezet alapszabálya szerint „A szervezet célja a kötelékébe tartozó helyi (községi, városi) szervezetek tagjainak gazdasági és szociális érdekvédelme és szolgálata, az egyetemes nemzeti szempontok, a keresztény szolidaritás és igazságosság szellemében.” Céljainak elérése érdekében: eljár a hatóságoknál, társadalmi intézményeknél, munkaadóknál, stb., továbbképző és átképző tanfolyamokat rendez, tagjainak gazdasági védelme érdekében megállapodásokat és kollektív szerződéseket köt, a munkaviszonyból származó vitás ügyekben a tagokat díjtalan jogvédelemben részesíti, tagjait ingyenes munkaközvetítésben részesíti, a rendelkezésre álló keretek között a rászoruló rendes tagokat segélyben részesíti, kiadványokat, lapokat, folyóiratokat ad ki, lehetővé teszi a sportok különböző ágainak művelését, dalárdákat, zenekarokat, szavalókórusokat és műkedvelő csoportokat létesít, tanulmányi és szórakoztató kirándulásokat rendez, érdekvédelmi és jóléti intézmények és nyaralótelepek stb. létesítését támogatja. Budapesten országos központot, a kerületekben és vidéken helyi szervezetet, továbbá nagyobb városokban és ipartelegeken szakmai, ill. üzemi csoportokat létesít, a vármegyék székhelyein megyei központokat állít fel.⁵² A Hivatásszervezet tehát felépítésében is megközelítette a szociáldemokrata szakszervezeteket és mindazon feladatokat el kívánta látni — a sztrájkok szervezése kivételével — amelyeket ezek a szakszervezetek végeztek, csak éppen „az egyetemes nemzeti szempontok, a keresztény szolidaritás és igazságosság szellemében.”

A Hivatásszervezet követelte a munkáskamarák megvalósítását, amely a Hivatásszervezeten alapulna.⁵³

A Hivatásszervezet jelvénye három egymást keresztező kalapács, tehát jelvényében is a munkásság szimbólumát választotta.⁵⁴

Az EMSZO lapja az „Új Rend”⁵⁵ mellett, a katolikus napilap az „Új Nemzedék” hasábjai is rendelkezésére álltak a Hivatásszervezetnek.

A Hivatásszervezet elvileg ellenezte a sztrájkot, s Szeged kivételével ilyen nem szervezett. Ugyanakkor ha sztrájk robbant ki az „antiszociálisan gondolkodó”

⁵¹ OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs.

⁵² OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs.

⁵³ „A Hivatásszervezet nem merülhet ki pusztá toldozás-foldozásban mert a Hivatásszervezetből kell kialakítani a hivatásrendi kamarákat, amelyek a gazdasági rendszerváltozás gyökeres megvalósítását jelentik. Első követelésünk, közvetlen célunk és eredményünk: a munkáskamara lesz.” Elindult a Hivatásszervezet! Új Rend 1939. április 5.

⁵⁴ A miniszterelnökség társadalompolitikai osztálya helytelenítette, hogy a jelvény három kalapács legyen. „A kalapácsot, mint egyesületi és pártjelvényt eddig főként az SZDP elveit valló szakszervezetek és politikai pártszervezetek használták az ipari munkások jelvényeként. Mint-hogy a tagok között nemcsak ipari, hanem mezőgazdasági és szellemi munkások is lesznek, célszerű lenne, ha a Hivatásszervezet jelvényét ezek figyelembevételével állapítanák meg.” A Dolgozó Magyarok Országos Hivatásszervezetének alapszabálytervezetére észrevételek. OL; ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs.

⁵⁵ Az Új Rend havonta egyszer, 5-én jelent meg.

munkaadók üzemében — mint látni fogjuk — igyekezett utólag ebbe bekapcsolódni, a munkások „jogos” követeléseit felkarolni, elsősorban azokat, amelyek „pár fillérért” megvalósíthatók és a munkaadónál, s főleg a minisztériumban eljárni, hogy némi eredmény elérése után a sztrájkot leszerelje. Céljuk nyilvánvalóan az volt, ha már sztrájk keletkezett, ezt használják fel a munkások megnyerésére, a mozgalom kiszélesítése érdekében.⁵⁶

Lapjukban többször támadást intéztek a nyilasok ellen — akikben konkurrenst láttak —, mint nem magyarok ellen, akik a germán eszmét képviselik.⁵⁷

Ez a katolikus szélsőjobboldali munkásszervezkedés ha ért is el eredményeket, de nem olyat, mint amilyet vártak tőle. Harcolt ellene a baloldal, a szocialista munkásmozgalom, de a nyilas mozgalom is,⁵⁸ tehát két tűz között vergődött, fő segítője, gyámolítója a kormányzat volt.

A kormány célja tehát továbbra is a munkáskamarák felállítása, s ezzel párhuzamosan a legális szocialista munkásmozgalom felszámolása. A munkáskamarák létrehozásának előkészítése tovább folyt, részben a törvényjavaslat előkészítésével, részben a szervezeti előkészítést is megkezdték. A munkáskamarák megvalósítása megkövetelte, hogy a kormány jelentősebb bázissal rendelkezzen a munkásság körében. Ezt a bázist az eddigi kormánypárti „munkásszervezkedés” nem tudta megteremteni, emellett az uralkodó osztályok és körök jó része számára Marton személye sem volt megfelelő. A keresztényszocialista szakszervezetek 20 év alatt sem tudtak jelentős eredményt elérni, megújítására nemigen láttak lehetőséget. Ezért az „alulról” keletkezett, kezdetben kétségkívül, elsősorban Szegeden sikereket felmutató új „munkásmozgalom” akarták kiszélesíteni s a kormányzat munkásbázisul megtenni. Ez a szervezkedés eszméiben a hagyományos magyar fasizmushoz is közel állt, ugyanakkor „modern” is volt, sokat átvett az olasz és német fasizmustól. Harcolt a kommunista, szocialista munkásmozgalom ellen, de ugyanakkor a német-barát nemzetiszocialista mozgalmak ellen is. Tehát közel állt a Teleki-féle politika elképzeléséhez.

Az 1939-es választások után — a választások eredményén, a szociáldemokrácia szűkebb térre szorulásán is felbuzdulva — a kormányt támogató álmunkásszervezetek és a nyilasok is a munkásságra és az üzemekre fordítják figyelmüket, úgy látják, hogy végre a szocialista munkásmozgalmat eltemethetik és végre-valahára „megoldhatják” immár véglegesen a „munkáskérdést.”

A kormány még a választási agitáció ideje alatt, május 16-án vizsgálatot rendelt

⁵⁶ Garami Tibor írta a „Sztrájk és Hivatásszervezet” c. cikkében: „Az EMSZO a krisztusi erkölcstan elvei szerint vallja, hogy a sztrájkkal komoly eredményt elérni nem lehet... De amikor ezt hirdetjük, akkor azt is meg kell állapítanunk, hogy a gyakorlatban nagyon sokszor, de csakis a legvégső és feltétlenül jogos esetekben igenis kénytelenek vagyunk sztrájk mellett állástfoglalni... A magyar munkásság sokszor nem is anyagi, mint inkább higénikus és szociális intézkedéseket követel saját egészsége, tisztasága megóvása érdekében. Sokszor azonban még ezeket a pár fillérért beszerezhető dolgokat is kereken megtagadják tőle.” Új Rend 1939. augusztus 5. „A szegedi Hivatásszervezet három éve” a sztrájkokkal kapcsolatban a következőket írta: „A Hivatásszervezet vezetősége és munkássága egyformán tudja, hogy a munkásság mindig tisztelettel, szeretettel és odaadó munkával tartozik munkaadójának. A munkásság sohasem lehet ellensége a kenyéradó gazdájának, hanem legfeljebb érdekellentétbe kerül az antiszociálisan gondolkodó munkaadókkal... Amíg munkaadó és munkás lesz a világon, mindig lesznek bérviták. De éppen ezeket a vitákat kell igazságos megoldással szabályozni és a szabályozással, a munkásság kielégítésével a termelési életben az elérhető legnagyobb nyugalmat és igazságos helyzetet megvalósítani.”

⁵⁷ Új Rend 1939. május 5., június 5.

⁵⁸ Az Új Rend 1939. július 5-i számának „Ellenségeink!” c. cikke írta: „Legújabb napról-napra cikkek jelennek meg az újságokban az EMSZO ellen. Szélsőjobb és szélsőbal, csáklás és zsidócsillagos lapok csak úgy döntenek magukból a sok jól értesült híradást. A jobboldaliaknak talán nem vagyunk elég jobbak, a baloldal talán túlságosan is jobboldalinak tart.”

el a Szakszervezeti Tanács és a kötelékébe tartozó 39 szakszervezet ellen. „Ez az első lépés — jelentette ki Teleki — a magyar munkásság felszabadítására a marxizmus rabsága alól.”⁵⁹ Ugyancsak ő mondta: „A munkásság felszabadítása a szakszervezeti terror alól a tegnapi nap óta nem jövőbeni program.”⁶⁰

A szakszervezetek elleni vizsgálat után olyan hírek terjedtek el, hogy a belügy-miniszter felügyeleti jogánál fogva az összes szakszervezeteket fel fogja oszlatni. Hogy voltak-e kormányknak ilyen konkrét tervei nem tudjuk, tény azonban, hogy a feloszlítás nem történt meg, csak a „szabálytalanságok” megszüntetésére történtek intézkedések. Nyilván itt szerepet játszott külpolitikai megfontolások mellett az, hogy a SZDP a választáson kevés mandátumhoz jutott, ugyanakkor a kormány jobboldali ellenzéke, a nyilasok nagyon jelentős eredményt tudtak elkönyvelni, ami a kormányt is meglepte és erősen nyugtalanította. Mindenesetre a kormányzat elérte, hogy a magyarországi szocialista munkásmozgalom még nehezebb és súlyosabb helyzetbe került, mint a megelőző években.

A szélsőjobboldali munkásszervezetek, elsősorban a Hivatásszervezet a munkásság megnyerésére igyekeznek kihasználni az 1939 nyarán kibontakozó sztrájkharcolat, amelyek az egyes munkásrétegek nehéz helyzete miatt nagyrészt szinte spontánul robbantak ki, felhasználva a hadikonjunktúra első jelentősebb hullámain.

Nagyarányú sztrájkmozgalom robbant ki elsősorban a textiliparban, ezen kívül az üvegiparban és az építőiparban.

A textiliparban különösen alacsony volt a munkások, a munkásnők keresete. A legkisebb béreket a textiliparban először 1937. május 10-én léptették életbe. A megállapított bérek egyrészt alacsonyak voltak, másrészt időközben áremelkedések történtek. A munkásság béremelési mozgalma leszerelése érdekében 1939 tavaszán felülvizsgálták a minimális béreket és új, magasabb bérminimumot állapítottak meg.⁶¹

A minimális béremelés azonban csak látszólag jelentett bérjavítást, mert a minimális bérek legtöbb gyárban maximális bérre változtak, s így a munkás sok esetben nem érte el régi keresetének az összegét sem. Sőt, az eddigi két gép helyett négyet bíztak egy munkásra. Ezért az új textilipari minimális bérek életbe léptetése után több textilgyárban a munkások általános bérköveteléssel léptek fel és azt kívánták, hogy a tényleges keresetek ugyanúgy, mint a minimális bérek emelkedjenek, kb. 25%-kal nagyobbak legyenek.⁶²

A munkásság követelését nem teljesítették, s június—júliusban a legjelentősebb textilüzemeket is magában foglaló sztrájkmozgalom hullámozott végig a textiliparban. Legjelentősebb közülük a Goldberger-gyári sztrájk.⁶³ Ezen kívül sztrájkok voltak a Lóden Posztógyárban, a Dreher-Haggenmacher Textilgyárban, a Budavidéki Textilgyárban, a Szegedi Kenderfonóban, a Kispesti Textilben, a Filtex-gyárban, a Kammer Testvérek-gyárában, a debreceni textilipari üzemekben.⁶⁴ A textilipari sztrájkmozgalom kb. 10 000 munkást érintett.

A sztrájkokban a különböző álmunkásszervezetek is bekapcsolódtak és köz-

⁵⁹ Idézi: Új Hang. 1939. július 94. old.

⁶⁰ Függetlenség 1939. május 17.

⁶¹ Az új bérminimumról szóló rendelet megjelent a Budapesti Közlöny 1939. április 30-i számában. A Magyar Közgazdaság 1939. július 27-i száma szerint ez átlagban kb. 15%-os béremelést jelentett. A Magyar Gyáripar 1939. júliusi száma szerint pedig kb. 20—25%-ot, a Függetlenség 1939. július 5-i száma szerint csak 10%-ot.

⁶² Függetlenség 1939. július 5. Magyar Gyáripar 1939. június.

⁶³ Új Nemzedék 1939. június 3., 4. Az első napon 1400 munkás és munkásnő lépett sztrájkba. A második napon 1200 munkás csatlakozott; majd teljesen leállt a munka.

⁶⁴ Magyar Közgazdaság 1939. július 6. Függetlenség 1939. június 25., július 5., július 15.

vetítést kezdtek a gyárvezetőségek és a munkások között, többször felhasználva az iparügyi minisztérium segítségét is. A „Függetlenség” szerint a Nemzeti Munkaközpont is serényen tevékenykedett, s bizonyos eredmények elérésével több helyen le-szerelték a sztrájkot. A NMK lapja a „kartell-sajtónak” arra a vádjára, mintha a NMK készítette volna elő a sztrájkokat megállapította „a NMK nemzeti és gazdasági szempontból mindig helytelenítette és helyteleníteni fogja a sztrájkot. A NMK soha sztrájkot nem kezdeményezett.” Ha a sztrájkok megkezdődtek, ezért a „liberális nagytőke” a felelős. Ahol sztrájkmozgalom kezdődött, „a lehető legnagyobb eréllyel és gyorsasággal igyekezett megkezdeni a kiegyenlítő tárgyalásokat.” Eljárt az iparügyi minisztériumnál és minden esetben megkísérelte jobb belátásra bírni a munkaadókat. Majd a régi nótát fújta: „A lefolyt és még folyamatban levő sztrájkok azt bizonyították be, hogy a mai állapotok tarthatatlanok és mielőbb szükség van a munkáskamara felállítására, mert az állam csak akkor veheti át azt a kiegyenlítő szerepet, amelyet eddig a NMK nagy áldozatok árán és nagy önmegtadadással töltött be a munkás és munkaadó között.”⁶⁵

A textiliparban a legnagyobb sztrájk a Goldberger-gyári volt, amellyel a kormány közvetlenül is foglalkozott⁶⁶ és ha már kirobbant, fel kívánta használni a hozzá legközelebb álló „munkásszervezet”, a Hivatásszervezet befolyásának kiszélesítéséhez, megerősítéséhez.

A miniszterelnökség társadalompolitikai osztálya „A Goldberger-gyár munkásainak sztrájkja és a „Hivatásszervezet” címmel feljegyzést készített a miniszterelnök számára.⁶⁷ Ez a következőket tartalmazza: A Goldberger-gyár fonó és szövő osztályának munkásai június 1-én a sérelmezett rossz bánásmód és bérdifferentiák miatt sztrájkba léptek. Miután követeléseiket nem teljesítették, a gyár összes munkásai beszüntették a munkát. A nyilaskeresztesek rögtön munkába léptek, hogy a gyár vezetősége előtt ők képviselhessék a munkásság érdekeit. Ennek elhárítása végett a Hivatásszervezet azonnal akcióba lépett és elérte azt, hogy a munkásság a közvetítő tárgyalás megkezdésére a szociáldemokratákkal és a nyilasokkal szemben a Hivatásszervezetnek adott megbízást. A Hivatásszervezet a munkássággal folytatott megbeszélések és „alapos megfontolások után” a következőkben foglalta össze a kívánságokat:

1. kívánjuk a bánásmódnak, főként a nőkkel szemben való bánásmódnak gyökeres megváltoztatását, s a velük szemben használt minősíthetetlen jelzők mellőzését.

2. az órabéreknek 25%-kal való felemelését,

3. szombat este 10-től vasárnap reggel hatig tartó munkaszak eltörlését.

4. büntetések eltörlését, stb.

A gyár vezetősége a Hivatásszervezetet tárgyalófélül elfogadta. A tárgyalások folyamán azonban a gyárvezetőség csak néhány kisebb jelentőségű kívánság teljesítésére mutatott hajlandóságot. A kibontakozás siettetése végett a Hivatásszervezet kérte, az iparügyi minisztériumtól a békéltető eljárás megindítását. Ennek eredményeként a gyárvezetőség a béremelés kivételével a többi kívánságot teljesítette. Ezzel az eredménnyel a munkásság nem elégedett meg, hiszen a sztrájk egyik fő oka a magasabb bér követelése volt. A „tényállás” ugyanis a következő: az iparügyi mi-

⁶⁵ A Munka Világa 1939. július 1.

⁶⁶ „Az iparügyi miniszter közölte, hogy ebben a hatalmas méretű sztrájkban... személyesen közvetít”. Új Nemzedék 1939. június 8.

⁶⁷ OL. ME. Társadalompolitikai Osztály 4. cs. Gépírásos feljegyzés, dátum és aláírás nélkül.

nisztérium május elején szabályozta a minimális béreket, ami az egész vonalon kerekén 15%-os órabéremelést eredményezett. A Goldberger-gyár napirendre tért a minimális munkabérek felett, változatlanul hagyván a négy év óta érvényben levő munkabérek.

A 25%-os bérkövetelés csak „harci álláspont”, a Hivatásszervezet 15%-os béremelés esetében — figyelemmel arra, hogy az egész textiliparban életbe léptetett bérszabályozás ilyen mértékű bérjavítást eredményezett — a munkásság sztrájkját megszüntetni kívánja.

A feljegyzés szerint az alapbér 15%-os emelése feltétlenül igazságos, tehát megvalósítása szükséges. Ezen kívül még egyéb szempontok is szólnak a béremelés mielőbbi keresztülvitele mellett. Ezeket a következőkben jelölte meg:

1. A Hivatásszervezetnek igazságos ügyben elért sikere vonzólag hatna a munkásságnak még szervezetlen, vagy nem kívánatos szervezetekben tömörült tömegeire, következképpen

2. a szociáldemokrata és nyilas szervezetek fokozatos gyengülése remélhető, ha a munkásság azt tapasztalja, hogy jogos érdekét a Hivatásszervezet útján érvényesítheti.

3. Az államhatalom határozott fellépése éppen a Goldberger gyárral szemben a társadalomban — politikai szempontból is kívánatos — kedvező visszhangra talál.

Ezzel szemben a Hivatásszervezet által irányított bérvitának káros kimenetele a munkásság előtt azt bizonyítaná, hogy csak a szélsőséges — szociáldemokrata, vagy nyilas — mozgalmak útján remélhet gazdasági előnyöket.⁶⁸

A textilipari bérmozgalmak következtében a bérmegállapító bizottságot újra összehívták. A „Magyar Közgazdaság” 1939. július 6-i száma arról számolt be, hogy a bérkérdés rendezéséről tárgyalások folytak az iparügyi minisztériumban. A tárgyalások során a textilipar vezető vállalatai kifejezték azt a készségüket, hogy mivel a legtöbb vállalatnál a minimum felett alakulnak a munkabérek, ezt hajlandók volnának az egész textiliparban egyaránt keresztül vinni. Nemsokára meg is született a megállapodás és a határozat megjelent a „Budapesti Közlöny” 1939. július 16-i számában.

A határozat a május 8-án életbelépett legkisebb béreket nem változtatta meg. De, hogy ne lehessen kizárólag csak a legkisebb béreket fizetni, vagyis, hogy a minimumok ne lehessenek egyúttal maximumok is, előírta azt is, hogy mennyi legyen az egyes munkabércsoportokba tartozó munkások „legkisebb átlagos keresete.” Tehát az új határozat még azt is szabályozta, mekkora lehet az a legkisebb bérösszeg, amit a gyárnak okvetlenül ki kell fizetnie. Tehát nem emelte fel a minimális órabérek, hanem azon túlmenőleg „legkisebb gyári átlagot” állapított meg. Kimondta, hogy azokban a munkabércsoportokban, ahol a munkások akkordban dolgoznak az egész csoport átlagos keresete két munkaheti időközre számítva a minimumnál 20%-kal kell hogy magasabb legyen, ahol pedig órabérben dolgoznak, 15%-kal.

Az 1939 nyári sztrájkok, mindenekelőtt a textilipari sztrájkok, ebben a kormányzat és a kormány által támogatott álmunkás szervezetek szerepe nagy port vert fel a politikai és gazdasági élet vezetőinek körében.

⁶⁸ Az Új Rend 1939. augusztus 5-i számának „A Hivatásszervezet útja — a siker útja!” cikke írta: „Mindenki érezte, hogy itt már többről van szó, mint közönséges textilsztrájkokról, itt már az önző kapitalista rendszer egyik tipikus képviselője és a jövő hivatásrendi társadalmának élharcosai mérték össze fégyvereiket.”

A „Népszava” helyesen látta, hogy az álmunkásszervezetek a sztrájktüzeket miért szították fel és miért „táncolták körül a vadul lobogó lángokat.” A vad sztrájkok sorozata a „nyári sztrájkhullám”, ahogy a kormány németnyelvű félhivatalos lapja elnevezte, nem szolgált volna más célt, minthogy pánikot idézzon fel az iparban és megérlelje a talajt a munkáskamarák számára, hogy megbontsák a munkásság sorait és bebizonyítsák a tőkéseknek, hogy rendet csak ők tudnak teremteni, akiknek háta mögött a kormány hatalma áll.⁶⁹

Mivel a nyilasok ezekbe a sztrájkokba nem tudtak befolylni, s konkurens, a kormányhoz közel álló szervezetek irányították, az volt a véleményük, hogy „ezek nem voltak éppen szerencsések.” Szerintük ugyanis, ha a kormány azt látta, hogy a munkásság bérvizonyai tarthatatlanul rosszak, akkor nem lett volna szükség arra, hogy ilyen „kétesértékű és nagyon irodaízü „munkásszervezetekkel” lármát és izgalmat szítson” a kérdések körül, hanem elintézhette volna a problémát a munkabérek hatalmi szóval való szabályozása útján is. Ami pedig a szociáldemokrácia le szerelését illeti a kormánynak itt sem kellene propagandisztikus fogásokhoz nyúlnia, hanem egyszerűen fel kellene oszlatni az SZDP-t és a hozzá tartozó szervezeteket.⁷⁰

A „Függetlenség” meg is támadta a nyilasokat, akik azt állították, hogy a kormány filléres eredményekkel akarja megszerezni a munkásság bizalmát.⁷¹

A burzsoáziának és lapjainak érthetően nem tetszettek a sztrájkok és a bérmozgalmakban, a sztrájkokban a kormány és a kormányhoz közel álló „munkásszervezetek” szerepe. A „Honi Ipar” augusztus 15-i száma arról írt, hogy az utóbbi hónapok alatt gyanúsán gyors egymásutánban ütötték fel fejüket az ipari munkássztrájkok, amelyek főleg és elsősorban politikai hangulatkeltés segítségével igyekeztek bérkövetéseiket kiharcolni.

A Goldberger-gyári sztrájkjal kapcsolatban írta a „Honi Ipar” a következőket: A munkabéreket ma kormányrendelet írja elő. Minden mai sztrájk tehát tulajdonképpen a kormányhatalom elleni megmozdulás bélyegét viseli magán. Ezért tartják különösen aggodalmasnak azokat a jelenségeket, amelyek újabban az ipari munkásság körében elharapóztak és amelyek elsősorban egyes textilgyárak munkásainak sztrájkjában nyilvánultak meg.⁷² Kik állnak a sztrájk mögött? — veti fel a kérdést. Válasza: Általában a munkástársadalmon kívül álló elemek, mindenekelőtt azonban magát Hivatásszervezetnek nevező szélsőséges, magukat kereszténynek nevező tömörülés, amelyről egyik déli napilap azt írta, hogy „ilyen eredményt még egyetlen érdekvédelmi szervezet, vagy szakszervezet sem tudott kiharcolni.” Majd gúnyosan megjegyezte: e szervezet aktív tevékenységéről eddig nem volt tudomásunk, sőt arról sem, hogy az ipari munkásság számottevő része hozzátartozik. Az a körülmény azonban, — mutatott rá —, hogy képviselőit a béremelésre irányuló tárgyalások során az iparügyi minisztérium tárgyalófélként ismerte el, továbbá, hogy

⁶⁹ Népszava 1939. július 11.

⁷⁰ Magyarország 1939. augusztus 27. Vajna Gábor nyilatkozata.

⁷¹ Függetlenség 1939. július 16.

⁷² A sztrájkokkal, a sztrájkok létjogosultságával kapcsolatban „szociálpolitikánk egyik alapos ismerője” nyilatkozott a Magyar Közgazdaság 1939. július 13-i számában. Kifejtette, hogy a sztrájk hatásos eszköz volt a munkásság kezében mindaddig, amíg a munkafeltételek megállapítása egyoldalúan a munkaadótól függött. Ma már azonban nálunk is érvényben vannak a minimális munkabérek, így tehát már nem a munkaadóktól függ a munkabér, hanem „a munkás annyit kap, amennyi jogosan megilleti őt.” Ha panasz van, a munkabérmegállapító bizottságot kell összehívni és nem sztrájkolni. Szerinte a munkásszervezeteknek ma más feladatkörük van, mint ezelőtt, mégpedig az, hogy esetleg nyilvántartsák a munkásságnak a bérmegállapítással kapcsolatos panaszait és azt továbbítsák az arra illetékes fórumokhoz, vagy pedig foglalkozzanak a szociális rendelkezések végrehajtásának a megfigyelésével, a hiányosságokra rámutassanak. Semmi esetre sem lehet feladatuk, hogy a sztrájk eszközt alkalmazzák.

egyes tagjai a szociáldemokrata és keresztény szocialista szakszervezeti emberek helyébe a textilipari munkabérmegállapító bizottságba kinevezte, azt bizonyítja, hogy szereplése a minisztérium előtt egyáltalán nem ellenszenves. Majd megjegyezte, hogy a szakszervezeti probléma rendezésének dolga nem rájuk tartozik, oldják meg ahogy a nemzet és az ország gazdasági élete szempontjából a leghelyesebbnek tartják. „Az ellen azonban felemeljük óvó szavunkat, hogy a kérdés dülőre vitelének a gyáripár legyen a „Prügelknabe”-ja. Hogy a közvélemény előtt érdemes és szociális hivatástól telített iparvállalatokat befektítenek csak azért, hogy egy újonnan kreált szakszervezet létalapot kanyarintson maga alá.” Azt sem tartják a „legszerencsésebbnek”, hogy amidőn az új textilipari bérmegállapító bizottságot kinevezték, egyik tagjává éppen a Goldberger gyár egyik elbocsátott és a vállalattal perben álló munkását jelölték ki.⁷³

Ezekre reagált az Új Nemzedék július eleji több száma is. „Különös összefogás a Hivatásszervezet ellen” című cikk felteszi a kérdést: nem furcsa-e, hogy a nagykapitalizmus, a „nálunk is kihalóban lévő” vörös szociáldemokrácia és a szélsőjobboldali egyik lapja ugyanazt a követ fűjja, amikor „egy krisztusi magyar alapon álló mozgalom, a Hivatásszervezet elindítja a dolgozókért a szabadságharcot, amelyekre milliók hiába vártak eddig.”⁷⁴

Egy másik számában arról írt, hogy az utóbbi időben élénken foglalkoztatja a közvéleményt és a lapokat a textilipari munkásság körében észlelhető nagy nyugtalanság. Egyesek szerint pedig a Hivatásszervezet az oroszlánrész abban a „bujtogatásban”, amely a munkásokat sztrájkokra készíti. Ezzel kapcsolatban leszögezte: a Hivatásszervezet visszaautasít minden ferdítést és kijelenti, hogy se a Goldberger-ügyben, se máskor a sztrájknak felbujtója nem volt, mert ez mindenkor a munkásságból önként indult ki. Megelégedett dolgozókat nem lehet kiagitálni munkahelyükről, ellenben az elkeseredett és nyomorgó munkásság mindenre képes. Nincs más magyarázat a sztrájkra mint az, hogy a textilipari dolgozó munkások zöme nem bírja megkeresni a létminimumot.⁷⁵

A kormányzat a június—júliusi sztrájkokkal szemben, amelybe a kormányhoz közel álló álmunkásszervezetek is bekapcsolódtak szokatlan elnézést tanúsított, lapjai szimpatizáltak a megmozdulásokkal. Nem így azonban az augusztusban kirobant és a szociáldemokrata szakszervezet által vezetett sztrájkokkal szemben.

Ilyen jellegű sztrájkok voltak a Magyar Pamutipar Rt.-ben, a Budavidéki Posztógyárban, az úpesteri Celter-féle fonógyárban és máshol.⁷⁶

Jelentősebb volt ennél a Budapest és környéki építőipari sztrájk. A budapesti építőmunkások összbizalmi értekezlete augusztus 17-én este mondta ki az építőmunkások általános sztrájkját. A sztrájkot azért határozták el, mert immár harmadszor napolták el az építőipari minimális bérek újból való megállapítását. A munkások úgy döntöttek, hogy mindaddig sztrájkolni fognak, amíg követeléseiket nem teljesítik.⁷⁷

⁷³ Sztrájk a Goldberger-gyárban. Honi Ipar 1939. június 15. A Magyar Gyáripár 1939. júniusi száma is azt írta, hogy „a követeléseket főleg azok az új munkásszervezetek támogatták, sőt képviselték, amelyek ma még a munkásságnak csak kis része felett rendelkeznek, amelyek tehát ily módon akartak maguknak a munkásság előtt érdemet szerezni.”

⁷⁴ Új Nemzedék 1939. július 1.

⁷⁵ Új Nemzedék 1939. július 7.

⁷⁶ Magyarság 1939. augusztus 24. Az úpesteri Celter-féle fonógyári sztrájkjal kapcsolatban a Magyarországi azt írta, hogy a gyár igazgatósága a szociáldemokrata „igazgatókra” hallgató munkásokat azonnali hatállyal elbocsátotta. A gyár igazgatóságának eltökélt szándéka, hogy a jövőben retorzióképpen egyetlen szociáldemokrata szakszervezethez tartozó munkást nem alkalmaz a gyár.

⁷⁷ Népszava 1939. augusztus 18. Magyarság 1939. augusztus 18.

Öt napos munkaszünet után az egyeztető tárgyalások, amelyek mégiscsak megindultak, eredményre vezettek és az építőipari munkások sztrájkja véget ért. A béreket további 5%-kal emelték, úgy, hogy összesen 10%-os volt a béremelés.⁷⁸

Ezek a sztrájkok, amelyek valóban a munkásság érdekeit képviselték, a kormányzatot és az álmunkás szervezeteket meggondolásra késztették és a sztrájkokban való részvételtől gyorsan visszahúzódtak. A szocialista munkásmozgalom is kezdett kilábalni az átmeneti visszaesésből.⁷⁹

1939 nyarán Európában a háború már küszöbön állott, s minden más kérdést háttérbe szorított.

A harmincas évek végére a kormány, a kormánypárt, az egyház, a különböző nyilas, nemzetiszocialista mozgalmak a szervezetek egész hálózatát építették ki a munkásosztály átfogó jellegű, minden réteget elérő meghódítására.

A különböző szélsőjobboldali „munkásmozgalmak”, elsősorban a nyilas-eresztes mozgalom és a Hivatásszervezet, ha 1938—39-ben értek is el átmeneti sikereket a munkásosztály soraiban, ez nem volt átütő. Ami döntő, a munkásosztály alapvető tömegéhez, törzsgárdájához nem sikerült hozzáférközniök. Ezek továbbra is a kommunistákat, a szociáldemokratákat követték. A szélsőjobboldal demagógiája, módszerei főleg a munkásosztály soraiba újonnan bekerült munkások, az állami és községi vállalatok munkásai és alkalmazottai körében találtak visszhangra. Nem tudtak jelentős eredményt elérni azért sem, mert a fasiszmus táborain belül a követendő munkáspolitikai kérdésében is jelentősek voltak az ellentétek és számtalan szervezet próbálkozott behatolni a munkásosztály körébe, legtöbbször azonban ezt csak egymás rovására teheték.

A kommunista mozgalom, a legális munkásszervezetek megsemmisítésére irányuló törekvés, a fasiszta kamarai rendszer megteremtése, a munkásság integrálása a „keresztény magyar társadalomba” újra és újra felszínre került, de a munkásság ellenállása miatt nem sikerült realizálni.

Ilyen viszonyok között találta a munkásosztályt, a munkásmozgalmat a II. világháború kirobbanása.

⁷⁸ Népszava 1939. augusztus 24.

⁷⁹ „Bizalmas értesülés szerint az utóbbi időben a munkásság közül egyre több és több munkás keresi fel a szakszervezeteket. Különösen áll ez az építőipari munkásságra, akik azt hangoztatják, hogy hiába szavaztak a nyilasokra, vagy a kormánypártra, mégsem jutnak munkához”. PI. Baloldali Összesítő 1939. augusztus 18.

ИСТОРИЯ ОРГАНИЗАЦИИ „ПРИЗВАНИЕ” В 1938—1939 ГГ.

Дежё Чепаньи

С победы контрреволюционного режима все правительства делали значительные усилия для того, чтобы достичь массовой поддержки в рядах рабочего класса. Эти попытки остались неудачными.

В конце 30-ых годов режим сделал новую значительную попытку поставить рабочий класс на свою сторону, развернуть и расширить рабочее движение, стоявшее близко к властям. В целях создания рабочих палат, в целях уничтожения социалдемократических профсоюзов, в противовес движения „скрещённые стрелы” началась организация крайнего правого католического рабочего движения, организации „Призвание”. Это движение началось в Сегеде.

Идеология, демагогия организации Призвание напоминает христианский социализм, но он возобновленный идеологией „современного” фашизма. И методы его похожи на методы крайних фашистских движений. Руководителям Призвания не были чужды ни „радикальные” меры, они организовали и борьбу за повышение зарплат, и стачки. Католическое рабочее движение в то время было и в столице. Название этого движения. Астио Сатхалиса Рабочая церковная секция (ЕМСО). Эта секция не выступала в защиту интересов рабочих, поэтому она не могла шире развернуться. В начале 1939 года эти две организации создали Общесоударственную организацию призвания венгерских трудящихся. Сегедское движение хотели распространить по всей стране. Президиум совета министров готовил планы подъёма движения. Началась большая организационная работа, по успехи были бедны.

Разные крайние правые „рабочие движения”, в первую очередь движение „скрещённые стрелы” и организация Призвание, хотя в 1938—39 гг. и достигли временных успехов в рядах рабочего класса, это не имело существенного значения с точки зрения всего венгерского рабочего движения. Этим движениям не удалось проникнуть в основную массу рабочего класса.

DIE GESCHICHTE DES BERUFSVERBANDES 1938—39

DEZSŐ CSÉPÁNYI

Am Anfang des Machtantritts des gegenrevolutionären Systems haben die jeweiligen Regierungen bedeutsame Anstrengungen gemacht, um sich in den Reihen der Arbeiterklasse Massengrundbasis zu verschaffen. Die Versuche blieben erfolglos.

Ende der 30-er Jahre hat das System einen neueren grosszügigen Versuch gemacht, um die Arbeiterklasse zu gewinnen und um die der Regierung nahestehenden Arbeiterbewegung zu entwickeln und zu verbreiten. Im Interesse des baldigen Zustandebringens der Arbeiterkammern und der Vernichtung der sozialdemokratischen Gewerkschaften, aber auch im Interesse der Ausgleichung der pfeilkreuzlerischen Bewegung begann die Organisation einer neuen katholischen Arbeiterbewegung der Rechtsextremisten, die des Berufsverbandes. Diese Bewegung kam in Szeged zustande.

Die Ideologie, die Demagogie des Berufsverbandes reichen zum Christlichsozialismus zurück, die man mit der Ideologie des „modernen“ Faschismus erneuert hat. Auch seine Methoden sind ähnlich denen der extremen faschistischen Bewegungen. Die Führer schreckten vor den „radikalen“ Aktionen nicht zurück und haben Lohnbewegungen und Streike organisiert. Es waren gleichzeitig katholische Arbeiterorganisationen auch in der Hauptstadt. Der Name der Bewegung: Actio Catholica Gemeindliche Arbeitssection. Diese Organisation beschäftigte sich aber mit Interessenschutz nicht, sie war so nur eine beschränkte Organisation. Anfang 1939 haben die beiden Organisationen den Landesberufsverband der Ungarischen Arbeiter begründet. Die erfolgreiche Szegeder Bewegung wollte man zu Landesbewegung erweitern. Das Ministerpräsidium hat einen grosszügigen Plan gemacht, die Bewegung zu fördern. Die grosse Organisationsarbeit begann, aber der Erfolg stand überhaupt nicht im Verhältnis dazu.

Die verschiedenen „Arbeiterbewegungen“ der Rechtsextremisten, vor allem die pfeilkreuzlerische Bewegung und der Berufsverband haben in den Jahren 1938—39 vorübergehende Erfolge erreicht, aber sie waren nicht durchschlagend. Es ist von ausschlagender Bedeutung, dass sie den grundlegenden Massen der Arbeiterklasse nicht nahekommen konnten.